

Jaarverslag 2007

INHOUD

2	WOORD VOORAF
6	PRESENTATIE
6	Tijdelijke tentoonstellingen
12	Permanente tentoonstelling
18	Hulde aan onze directeur
20	EDUCATIE
26	COLLECTIE
38	ARCHEOLOGIE
40	MUSEUM WILLET-HOLTHUYSEN
44	INTERNATIONALE SAMENWERKING
46	BIJLAGEN
46	Bezoekersaantallen
48	Tentoonstellingen in 2008
49	Stichting Genootschap Amsterdams Historisch Museum
49	Het Genootschap Amsterdams Historisch Museum
50	ANNUAL REPORT SUMMARY

AMSTERDAMS
Historisch Museum

Woord Vooraf

*De tijdelijke tentoonstellingen
in het AHM zijn altijd weer
met liefde en
vakmanschap gemaakt.*

Citaat uit het gastenboek

BEZOEKERS

Met ruim 202.000 bezoekers behoorde het Amsterdams Historisch Museum in 2007 wederom tot de top tien best bezochte musea in Nederland. De tentoonstellingen *Geef mij maar Amsterdam (2006-2007)* en *Modepaleizen 1880-1960*, boden veel mogelijkheden tot herkenning, mede door de persoonlijke verhalen die erin waren verweven. Beide tentoonstellingen werden druk bezocht en zeer goed gewaardeerd. De presentaties in de wezenkastjes zijn buiten gratis te bezichtigen en trekken steeds veel aandacht.

Ook is in 2007 een spectaculaire nieuwe inrichting gerealiseerd van de eerste museumzaal, die de bezoekers een introductie biedt op wat zij in de rest van het museum kunnen zien en beleven. Het is een flonkerende en intrigerende zaal geworden die tevens appelleert aan een jong publiek. Nog een museumzaal in de permanente tentoonstelling is in een geheel nieuw jasje gestoken: in zaal 12 kunnen bezoekers ervaren dat Amsterdam en de Amsterdammers in de 18de eeuw bepaald niet 'saai' waren, zoals vaak wordt gedacht.

Heel bijzonder was het bezoek van Koningin Elisabeth en Prins Philip aan de presentatie over de Engelse Kerk op het Begijnhof, ter gelegenheid van het 400-jarig bestaan van de Engelse Hervormde Kerk. Zij werden in ons museum begeleid door Koningin Beatrix.

HET NIEUWE DEPOT

In december 2007 heeft de Raad een uitvoeringskrediet toegekend voor de daadwerkelijke bouw van het nieuwe depot. Het depot, een ontwerp van architect Wim Quist, wordt gebouwd in Amsterdam Noord, waar in samenwerking met de collega's van het Ontwikkelingsbedrijf Gemeente Amsterdam (OGA) en het stadsdeel Noord een geschikt stukje land op een te herontwikkelen bedrijventerrein is gevonden. In de loop van 2008 zal de opdracht worden verstrekt. Na een verwachte bouwtijd van zo'n 16 maanden en na een droogtijd van 3 maanden, kan het depot in gebruik worden genomen en kan de collectie verhuizen. Inmiddels is het dan voorjaar 2010. In het gehele bouwtraject wordt het museum bijgestaan door bouwmanagement van PMB, het ProjectManagement Bureau van de gemeente. Ieder museum droomt van een optimaal depot en deze droom wordt voor ons binnenkort werkelijkheid!

Feestelijke inwijding van 'het landje' waar het nieuwe depot in Amsterdam Noord gebouwd gaat worden.

Dit museum heeft gevoel.

Citaat uit het gastenboek

'OMPAKKEN' VAN DE COLLECTIE

De toekomstige verhuizing van de collectie die nu in verschillende depots is opgeslagen, vormt een 'natuurlijk' moment om veel van de objecten, het gaat om 65.000 museumstukken, eens goed onder handen te nemen en klaar te maken voor de verhuizing. In 2007 is hiermee een begin gemaakt en dat we daar heel wat handen en ogen bij konden gebruiken, hoeft denk ik geen betoog. Het project is voorbereid en begeleid door medewerkers en stagiair(e)s en uitgevoerd met de hulp van vele enthousiaste vrijwilligers en medewerkers in opleiding van het kunsttransportbedrijf Gerlach. Plaats van handeling was het tentoonstellingsgebouw – vandaar slechts één grote tentoonstelling in 2007 – dat als enige gebouw de nodige ruimte kon bieden. In het tentoonstellingsgebouw was eveneens een fotostudio ingericht om de objecten zo nodig te fotograferen.

Gelijktijdig is aan een bestandscatalogus voor de 17de- en 18de-eeuwse schilderijen gewerkt die in 2008 zal verschijnen. Tal van schilderijen moesten van de muur worden gelicht of uit het depot gehaald om in het tentoonstellingsgebouw te worden gefotografeerd.

VERZELFSTANDIGING

Op 6 maart 2007 heeft het college van B&W het principebesluit genomen om het Amsterdams Historisch Museum en dus ook Museum Willet-Holthuysen te verzelfstandigen. Met dit principebesluit is toestemming verleend voor het starten van de onderzoeksfase. In de onderzoeksfase staat onderzoek naar en onderbouwing van de haalbaarheid van de externe verzelfstandiging centraal. Deze onderzoeksfase is afgerond in januari 2008 met de instemming van de Raad om te starten met de uitvoeringsfase, waarin de daadwerkelijke verzelfstandiging wordt voorbereid, die op 1 januari 2009 in moet gaan.

Er is heel veel werk verzet en er zal nog heel veel werk verzet moeten worden. De motivatie is groot om ons gemeentelijke bestaan heel goed en zorgvuldig af te ronden en om een energieke start als Stichting Amsterdams Historisch Museum te gaan maken.

BANKGIROLOTERIJ EN WONINGCORPORATIE YMERE

In 2007 is er een partnership tot stand gekomen met de BankGiroLoterij, de cultuurloterij van Nederland. Het museum is voor vijf jaar benifitair van de BankGiroLoterij geworden. Deze bijdrage zal voor de vernieuwing van de zalen in de permanente tentoonstelling worden aangewend. Zo is de realisatie van de eerste museumzaal mede mogelijk gemaakt door de BankGiroLoterij. Wij zijn zeer verheugd over deze bijzondere samenwerking.

Voortbouwend op onze ervaringen met de woningcorporatie tijdens de tentoonstelling 'Oost, Amsterdamse Buurt' (2003-2004) is het museum inmiddels een samenwerkingsverband voor vier jaar met Woningcorporatie Ymere aangegaan. Met deze vorm van publieksverbreding kan het museum 50.000 Amsterdamse huishoudens met evenementen en acties bereiken.

HET MUSEUM ALS OPLEIDINGSINSTITUUT

De wisselwerking tussen museummedewerkers en stagiair(e)s is voor ons allemaal aantrekkelijk. Het museum heeft dan ook vaste opleidingsrelaties met de Universiteit van Amsterdam en de Vrije Universiteit (masterprogramma museumconservator, opleiding restauratoren), met de Reinwardt Academie (de opleiding tot museoloog), met het Hout- en Meubileringcollege (MBO) en met de opleiding CMV (Cultureel-Maatschappelijke Vorming). Ook VMBO-ers kunnen bij het museum stage lopen. In 2007 hebben 7 studenten van WO, 21 van HBO, 2 van MBO en 4 van VMBO (totaal 34) gebruik gemaakt van de stageplaatsen bij ons museum. De gemiddelde stageduur was 4 maanden. In het kader van het jaarlijkse project 'Bliksemstages', deden 12 leerlingen uit groep 7 en 8 van het basisonderwijs een snuffelstage van een dagdeel, waardoor ze een kijkje mochten nemen achter de schermen van het museumbedrijf.

Er is heel hard gewerkt in 2007, aan dagelijkse zaken en aan toekomstige zaken. De museummedewerkers, tijdelijke medewerkers en stagiair(e)s doen dit met veel liefde voor hun (toekomstige) vak. Naast de medewerkers wil ik hier ook de vrijwilligers bedanken dat zij ons de mogelijkheid hebben gegeven die liefde voor het museumvak met hen te delen.

Pauline W. Kruseman

directeur

Lex Pouw, voorzitter Raad van Bestuur Ymere met Pauline Kruseman bij de ondertekening van het sponsorcontract.

*Very detailed and
well documented history.
What a fascinating city!*

Citaat uit het gastenboek

Tegel beschilderd met een voorstelling van het Paleis voor Volksvlijt, circa 1907

Fayence- en Tegelfabriek Holland, Utrecht

Beschilderd aardewerk, eiken-hout

Inv.nr. KA 22257

Geschenk van de Nederlandse Tinvereniging

Het imposante Paleis voor Volksvlijt op het Frederiksplein, gebouwd naar voorbeeld van het Crystal Palace te Londen, brandde in 1929 af. Bij de opening in 1864 had het een nieuwe tijd ingeluid, die vol vertrouwen tegemoet gezien kon worden. Tegenwoordig gaan er weer stemmen op om het Paleis voor Volksvlijt, waar onder meer tentoonstellingen werden gehouden, te herbouwen.

Op 27 oktober 2007 ontvingen Pauline Kruseman en conservator Bert Vreeken deze ingelijste tegel uit handen van Jan Beekhuizen, voorzitter van de Nederlandse Tinvereniging. Het museum kreeg het object ten geschenke omdat de vereniging 14 jaar geleden, op 27 maart 1993, in het Amsterdams Historisch Museum werd opgericht en sindsdien elk jaar zijn najaarsbijeenkomsten in het museum houdt. Het museum had een stem in de keuze van het cadeau en liet het oog vallen op een bijzondere tegel, of beter gezegd een schilderij op aardewerk. In een stemmig palet, grijzen, groenen en een beetje paars, is het Paleis voor Volksvlijt weergegeven. Het imposante bouwwerk is gezien vanaf de voet van de Hoge Sluis in westelijke richting over de Amstel.

De handbeschilderde tegel is een voorbeeld van de hoge artistieke kwaliteit van de Fayence- en Tegelfabriek Holland, waar omstreeks 1900 veel Art Nouveau aardewerk werd geproduceerd. Tijdens de Eerste Wereldoorlog kwam de klad in de Nederlandse keramiekindustrie en in 1920 werd de fabriek gesloten.

Presentatie

TIJDELIJKE TENTOONSTELLINGEN

Modepaleizen in Amsterdam 1880-1960

26 april tot en met 26 augustus 2007

De opkomst van de eerste chique modehuizen in Amsterdam, vanaf het einde van de 19de eeuw, stond in de tentoonstelling centraal. Grandeur en verleiding kenmerkten de sfeer van deze majestueuze, luxe Amsterdamse mode- en warenhuizen. De Nederlandse elite kon vanaf die tijd voor modieuze Franse mode, behalve in Parijs en Brussel, ook in Amsterdam terecht. Er ontstonden grote en imponerende winkels met verlichte etalages.

Modepaleizen als Hirsch & Cie, Maison de Bonneterie, Metz & Co en Gerzon werden belicht, evenals de herenmodezaak Domhoff en het winkelparadijs de Bijenkorf. *Modepaleizen 1880-1960* liet de opkomst en de sfeer van het winkelen zien, de verleiding van de betoverende etalages en natuurlijk de ontwikkeling van de mode in deze periode. Ook aan het interieur, de architectuur en de context van deze modehuizen binnen de stadsontwikkeling van Amsterdam is aandacht besteed.

Japon, eind jaren '30
Zijde, crêpe, tule
Inv.nr. KA 15246

Mijnheer,

Hierbij stuur ik een van de twee morning gowns die u op zicht stuurde terug, terwijl ik de andere van f 65 terughield daar het model mij goed bevalt, maar ik de zijde van fichu, mouwen en ceintuur zóó verlegen en verkleurd vind, dat ik er zeker geen f 65 voor wil geven daar de japon dit in deze toestand zeker niet waard is. Meer dan f 50 wil ik er niet voor geven en wacht dus eerst uw antwoord. Beschikt u hier afwijzend op dan zal ik de japon direct terugsturen.

Met achting

Baronesse van Lynden

Teding-van Berkhout

Hoeden, de modellen zijn van links naar rechts van Maison Aué (driemaal), van Katja Robinsky en van Maison de Bonneterie.

Japon van Hirsch & Cie,

circa 1912

Zijde

Inv.nr. KA 19992

Textierestauratrice Marijke van de Weerdt legt de laatste hand aan de fraaie japon uit de eigen collectie van het museum.

Mode voor de elite

Het dragen van modieuze kleding was tot halverwege de 20ste eeuw een privilege van de elite. In het laatste kwart van de 19de eeuw liet de elite haar jurken in Parijs maken. Daar werden kleren ontworpen die vervolgens overal in Europa, dus ook in Amsterdam, werden nagemaakt. De ateliers waarin dit gebeurde, waren vanaf de straat niet te zien. Vanaf het einde van de 19de eeuw ontstonden, door de economische groei, de eerste grote modehuizen in Amsterdam. Deze modehuizen verkochten behalve maatwerk ook luxe confectie. De introductie van elektriciteit maakte grote verlichte etalages mogelijk en het gebruik van roltrappen in de winkels. In 1892 openden de gebroeders Gerzon de dameszaak Gerzon in de Kalverstraat, de eerste elektrisch verlichte straat van Nederland. Er verrezen imponerende gebouwen als het warenhuis de Bijenkorf op de Dam (1914), Maison de Bonneterie in de Kalverstraat (1907) en het 'witte paleis' Hirsch & Cie aan het Leidseplein (1912), waar ook het koningshuis clientèle was. Halverwege de jaren '50 kwam er een ommekeer in de cultuur. Zo gingen jongeren zelf bepalen wat zij droegen en won de confectie terrein door betere pasvormen die niet persé duur hoefde te zijn. Het merendeel van de exclusieve open en gesloten modehuizen was toen niet meer rendabel en hield geen stand.

Kinderjurkje, jaren '30
Wol/katoen
Inv.nr. KA 17186

Shoppin in weemoed

De tentoonstelling *Modepaleizen 1880-1960* verwezenlijkte een droomwereld van luxe. De bezoeker flaneerde langs de verschillende modehuizen, etalages en interieurs. De tentoonstelling liet couture en luxe confectie zien die in de grote modehuizen werden verkocht. Naast de winkelpanden en etalages kon een kijkje worden genomen in de gesloten modehuizen waar maatkleding en hoeden op bestelling werden gemaakt. Speciaal voor de tentoonstelling werden drie originele japonnen van het modehuis Hirsch & Cie (1912-1914) uit de eigen collectie van het Amsterdams Historisch Museum gerestaureerd. Bovendien waren er twee originele vitrines van Maison de Bonneterie te bewonderen en het oorspronkelijke en unieke interieur van herenmodezaak Domhoff. Behalve damesmode werd ook kinderkleding en herenmode getoond. Op film waren archiefbeelden te zien evenals interviews met klanten, medewerkers en restauraties van kledingstukken.

Samenstelling Annemarie den Dekker

Vormgeving Saskia Meulendijks/Meulendijks Art Direction, Rotterdam

Publicatie Annemarie den Dekker, Bianca M. du Mortier, Petra Timmer, Michiel Wagenaar, *Modepaleizen in Amsterdam 1880-1960*, Uitgeverij Toth / Amsterdams Historisch Museum 2007 (uitverkocht)

Met financiële steun van Het Genootschap Amsterdams Historisch Museum

Het tijdschrift De Wereld verslaat in 1912 enthousiast de modeshow die tijdens de opening van het nieuwe gebouw van Hirsch & Cie werd gehouden:

De mannequins! Wat een vinding. Die Parisiennes te midden der Amsterdamsche mensen los te laten! (...) De mensen zijn ademloos. Zonder iemand aan te zien, en zonder een zweem van nerveusheid onder die honderden oogen, die haar aankijken, bekijken, doorkijken, schrijdt het mannequin in het stille vlammeende licht der electriche lampen. Het orkest speelt zachter. Het mannequin schrijdt voort. Haar gang is nieuw, ongezien, een verrichting tusschen loopen zweven in; tusschen ons, die nog loopen en ons nageslacht dat vliegen zal.

Etalages van Maison de Bonneterie en de Bijenkorf tijdens de tentoonstelling.

Interieur van kleermakerij Domhoff.
(zie pagina 30 en 31)

Vroeger durfde een gewone vrouw echt de Bijenkorf niet in. Die was toch veel te slijk. Parket op de vloer, prachtige glazen vitrines, keurige toonbanken, al dat personeel – keurig in het zwart, nee, dat schrikte een volkswrouw af.

De Engelse Kerk op het Begijnhof

6 februari tot en met 17 juni 2007

In een bescheiden expositie in de Actualiteitenhoek van het Amsterdams Historisch Museum werd aan de hand van voorwerpen, prenten en foto's aandacht besteed aan de 400-jarige geschiedenis van de Engelse Hervormde Kerk op het Begijnhof.

In 1606 vroegen Engelsprokende protestanten aan het stadsbestuur van Amsterdam om een eigen kerkgebouw. Het kerkje op het Begijnhof stond al jaren leeg, omdat het katholieken na 1578 niet meer was toegestaan openlijk hun godsdienst te belijden. In dat jaar vond namelijk de Altermacht plaats, de 'grote verandering', waarbij de protestanten de politieke macht in de stad hadden overgenomen. De Begijnen raakten toen hun kerk kwijt. Het oorspronkelijke houten Begijnenkerkje, ingewijd in 1419, was afgebrand bij de grote stadsbrand van 1421. Daarna werd het Begijnhof en de kapel in steen herbouwd. In dat kerkgebouwtje hielden de Engelse protestanten in februari 1607 hun eerste dienst. De Begijnen vonden onderdak aan de overzijde van het Begijnhof, waar later in 1671 een nieuwe 'schuilkerk' gereedkwam.

Tegen het eind van de 17de eeuw werd de Engelse Kerk vergroot. In 1812 werd het gebouw in eigendom overgedragen aan de Engelse Hervormde

Gemeente. Precies een eeuw later veranderde men de inrichting ingrijpend. In de jaren '70 van de vorige eeuw vond een uitvoerige restauratie plaats en ten slotte werd in 2000 in de oude kast een geheel nieuw orgel geplaatst. 'Welcome to all' luidt de tekst van een bordje waarmee mensen worden uitgenodigd om de zondagse diensten van 10.30 uur bij te wonen. De Engelse Kerk-gemeente is onderdeel van de Kerk van Schotland en valt onder de synodale 'Classis van Europa' die twaalf gemeenten telt. De samenwerking met de Hervormde Kerk in Amsterdam komt tot uiting door de vertegenwoordiging van een ouderling bij de vergaderingen van de Amsterdamse Classis. Vanaf de 18de eeuw is de Engelse Kerk nauw verbonden geraakt met Schotland. Sindsdien zijn de predikanten altijd uit Schotland afkomstig geweest, tot de dag van vandaag.

Ontvangst in de Regentenkamer.

Naar aanleiding van het 400-jarig jubileum van de Engels Hervormde Kerk aan het Begijnhof brachten Koningin Elizabeth en Prins Philip een bezoek aan Nederland. Koningin Beatrix ontving het koninklijk paar op Rotterdam Airport en vergezelde hen beiden bij de kerkelijke viering in Amsterdam. Het programma werd afgesloten in het Amsterdams Historisch Museum.

Lodewijk Wagenaar geeft de beide vorstinnen uitleg.

Beerputten

25 juni 2007 tot en met medio 2008

In de Actualiteitenhoek van het Amsterdams Historisch Museum wordt aandacht besteed aan archeologisch onderzoek aan beerputten. Beerputten bevatten een schat aan informatie over de gebruikers van weleer. Eeuwen later diepen archeologen deze informatie letterlijk weer op. De voorwerpen worden schoongemaakt, geanalyseerd en geregistreerd, waarna ze in het depot worden opgeslagen. Tot midden 2008 is een deel van deze vondsten in het museum tentoongesteld.

In vroeger tijden hadden veel huizen een eigen beerput, ondergronds gemetseld onder de binnenplaats of het achtererf. Een beerput is eigenlijk een soort septic tank, waarin uitwerpselen en urine, maar ook keukenafval, op natuurlijke wijze worden afgebroken. Op de bodem stapelt zich dan vaste stof op; de vloeistof loopt door een houten vlonder de grond in en wordt opgenomen in het grondwater. Een stortkoker of schuine glijgoot vormt de verbinding tussen de beerput en het secreet of plee. Die kan zich buiten op een plaatsje bevinden, of in een uitbouw van het huis. Via de goot wordt ook keukenafval in de beerput gegooid. Door het weggooien van niet-organisch materiaal raakt de beerput vol. Die moet dan worden opengebroken en leeggehaald. Een beerput die lange tijd niet wordt leeggehaald en vervolgens buiten gebruik wordt gesteld, biedt de meeste informatie over de bewoners en de tijd waarin zij leven.

Onderzoek naar etensresten uit oude beerputten leert ons veel over het voedselpatroon van de gebruikers van een bepaald pand. In veel gevallen vertellen de beerputten een verhaal over een specifieke sociale groep. Zo konden welvarende burgers zich zuidvruchten of vers fruit veroorloven. Zaadjes, pitten, schilletjes of steeltjes van vruchten vormen hiervan na eeuwen nog het bewijs. Ook dagelijkse voorwerpen vinden hun weg in de beerput. Veel gebroken aardewerk, zoals kruiken, borden, bakpannen en glaswerk wordt afgevoerd naar de beerput - via de glijgoot of stortkoker van het secreet. Soms, bijvoorbeeld door het maken van een nieuwe uitbouw, raakt een beerput onbereikbaar en kan dus niet meer gelegegd worden. Dan moet er een nieuwe worden aangelegd. De oude beerput, mét al de weggegooidde rommel en andere nagelaten sporen, blijft dan geduldig wachten - tot de komst van de moderne archeoloog.

PERMANENTE TENTOONSTELLING

Eerste museumzaal spectaculair vernieuwd

De eerste museumzaal van het Amsterdams Historisch Museum is in 2007 geheel vernieuwd. De bezoeker wordt meegenomen in een vogelvlucht door de geschiedenis van Amsterdam. 55 gestapelde vitrines met uiteenlopende objecten en een 13 meter lange multimedia presentatie bereiden het publiek voor op hun beleving van de geschiedenis van Amsterdam. De vertrouwde groeikaart heeft een opvolger gekregen. Deze visualiseert de groei van Amsterdam vanaf 1100 tot 2007 door middel van een 'google-maps'-achtige presentatie en een aantal bekende plaatsen in de stad. De nieuwe vormgeving van de zaal is overweldigend. Op zaterdag 3 november werd tijdens de Museumn8 de zaal voor het publiek geopend.

De eerste zaal van het museum fungeert als schakel tussen het leven buiten en binnen het museum. De zaal neemt de bezoeker bij de hand en biedt houvast voor het bezoek aan de volgende zalen. De objecten, de groeikaart en de multimediamwand zijn daarbij zijn gids. Zij bieden een basis van waaruit de bezoeker zich in het museum verder kan verrijken, verdiepen en vermaken. De opstelling maakt nieuwsgierig en motiveert de bezoeker meer van de geschiedenis van Amsterdam te gaan ontdekken in het museum.

Idee Jan Hovers
 Onderzoek en samenstelling Jacqueline Grandjean,
 gastconservator
 Vormgeving Kossman de Jong
 Multimedia Punchard
 Lichtontwerp Rapenburg Plaza
 Geluidsontwerp Massive Music
 Groeikaart Submarine
 en vele anderen

De realisatie van de nieuwe zaal is mede
 mogelijk gemaakt door de BankGiroLoterij,
 de cultuurloterij van Nederland.

De objecten in de eerste zaal zijn authentieke, sterk tot de verbeelding sprekende voorwerpen, die verwijzen naar de collectie elders in het museum. Er is gekozen voor voorwerpen, die aansluiting vinden bij de canon van Nederland én bij die van Amsterdam. Zij zijn onlosmakelijk verbonden met de geschiedenis van de stad en laten zien hoe Amsterdamers wonen, werken en denken door de eeuwen heen. Met deze nieuwe presentatie speelt het museum in op de manier waarop wij vandaag de dag op steeds individuelere wijze kennis vergaren. De nieuwe opstelling voldoet aan de hoge eisen die de internationale e-cultuur aan deze -in razendsnel tempo ontwikkelende- wereld zich stelt. Zij houdt daarbij rekening met de taal, (voor)kennis, cultuur en het verwachtingspatroon van het publiek. Een bezoek aan het museum wordt hierdoor voor iedereen een intense, persoonlijke beleving.

Amsterdammers in de 18de eeuw

In het Amsterdams Historisch Museum is vanaf 6 december 2007 een nieuwe opstelling in zaal 12 te bezichtigen met onderwerpen uit de 18de-eeuwse geschiedenis. Aan de hand van vier verschillende thema's kunnen bezoekers het vergeten verleden herbeleven.

In 'Een eeuw politiek' wordt de politieke geschiedenis van Amsterdam en Nederland samengevat – van Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden, via Bataafse Republiek, het Koninkrijk Holland tot de inlijving bij het Franse Keizerrijk. In het begin van deze afdeling wordt ook aandacht gegeven aan de relatie Amsterdam en Oranje en aan de behoefte bij de burgerij om meer politieke macht te krijgen. Net als in andere plaatsen streefden zelfbewuste burgers naar invloed op het stadsbestuur. In 1748 was dat mislukt. De alleenheerschappij van de regenten bleef bestaan, maar in 1787 hadden de Patriotten in een aantal steden de macht in handen. In oktober van dat jaar keerde het tij en moesten ze, veelal verbannen, wachten op betere tijden. Die leken te zijn aangebroken toen met Franse hulp in 1795 de Bataafse Republiek werd uitgeroepen. Het tweede thema 'Economie & Koloniën' behandelt een aantal aspecten van de Amsterdamse economie. Amsterdam raakte in de achttiende eeuw weliswaar achter bij de buitenlandse concurrenten, maar in Nederland bleef Amsterdam hét centrum van geld- en goederenhandel. De handel met de koloniën en andere gebieden in Azië was nog zeer winstgevend en Suriname leverde, dankzij de slaven op de plantages, ruwe suiker voor de bijna honderd suikerfabriekjes in Amsterdam. De ruime consumptie van suiker had te maken met de nieuwe modedranken, thee, koffie en chocolademelk.

Intocht van Napoleon in Amsterdam in 1811

*Mattheus Ignatius van Bree
(1773-1839)*

*Schilderij, 60 x 84 cm
Inv.nr. SA 2122*

De tekenzaal van Felix Meritis,
1792
Adriaan de Lelie (1755-1820)
Olieverf op doek, 81 x 100 cm
Inv.nr. SA 3036

In 'Wonen op Stand' wordt ingegaan op de wooncultuur in de tweede helft van de 18de eeuw. Een tijd waarin huizen duur verbouwd en rijk ingericht werden. Terwijl gewone Amsterdammers zuchtten onder de stank van de stad in de zomer, verbleven de welgestelden in hun riante buitenhuizen.

Bijzondere aandacht is er voor Felix Meritis ('Gelukkig door Verdiensten') bij het thema 'Kunst & cultuur', het 'verlichte' genootschap waarin de emanciperende burgerij zich wijdde aan kunsten en wetenschappen. Opgericht in 1777 betrok het genootschap in 1788 het indrukwekkende gebouw op de Keizersgracht, dat onder andere bekend zou worden door de muziekzaal, die later, als Kleine Zaal in het Concertgebouw werd gekopieerd.

Poppenhuis, midden 18de eeuw
Inv.nr. KB 3763

Dit poppenhuis heeft zo'n 154 miniatuurvoorwerpen, waaronder veel zilver. Het miniatuurzilver is door verschillende bekende zilver-smeden vervaardigd.

Samenstelling Lodewijk Wagenaar
Vormgeving Architectenbureau Jowa

Monique Collignon Haute Couture

In het najaar van 2007 was het tien jaar geleden dat Monique Collignon de deuren opende van haar couturehuis aan de Amsterdamse Van Baerlestraat. Naar aanleiding hiervan werd in zaal 23 van het Amsterdams Historisch Museum een vitrine ingericht met verschillende creaties van haar hand uit die afgelopen tien jaar. Op film vertelt Collignon over haar inspiratiebronnen, haar werkwijze, haar klanten en haar liefde voor het vak. De presentatie zal meer dan een jaar te zien zijn, tot 30 januari 2008.

Ontwerpster Monique Collignon (1962) had al jong een voorliefde voor kleding. Zij ging naar de Rotterdamse modeacademie en studeerde daar in 1983 af. Vervolgens ontwierp ze voor verschillende labels sportkleding en heren, dames- en kinderkleding. In 1990 presenteerde zij haar eerste couturecollectie en begon een winkel in Leiden. Zeven jaar later verruilde Collignon Leiden voor Amsterdam: *the place to be* in Nederland als het om mode gaat.

Haar ontwerpen omschrijft zij als vrouwelijk, soms een beetje brutaal, maar altijd elegant. Collignon werkt in Amsterdam, maar haar klanten komen uit heel Nederland. Zij laat zich inspireren door haar directe omgeving, het straatbeeld, kunst en cultuur. Het spelen met technische aspecten en stoffen is onderdeel van haar ontwerpproces. Voorwaarde is wel dat het ontwerp moet aansluiten bij de persoonlijkheid van de klant: vrouwen die zeker in het leven staan en zich van anderen willen onderscheiden, of ze nu huismoeder zijn, actrice of ondernemer.

Meisjesjurkje, 1953-1954

Katoen
Maison de Bonneterie,
Amsterdam
Inv.nr. KA 22336

Dit bruin-wit gestreepte jurkje, afkomstig van de kinderafdeling van de luxe modezaak Maison de Bonneterie, kreeg Willemien op 13-jarige leeftijd van haar ouders. Zij betitelde de jurk al snel als 'Hema-jurk', omdat in deze periode de verkoopsters van de Hema schorten droegen met een vergelijkbaar streepje. Willemien heeft de jurk wel gedragen, daarover viel niet te discussiëren met haar ouders.

Cocktailjapon, 1961

Metz & Co, Amsterdam
Inv.nr. KA 22337

Ter gelegenheid van haar 21ste verjaardag kreeg Willemien van haar ouders deze, met de hand beschilderde!, cocktailjapon cadeau. Het model van de japon mét de boothals was zeer modieus en viel in de smaak bij Willemien. De firma Metz & Co stond bekend om zijn bijzondere stoffen die gebruikt werden voor zowel mode als interieur.

**Een smaakvolle schenking
Kleding uit Amsterdamse modepaleizen**

In 2007 besloot Willemien Reinking-Jonxis (1940) twee dierbare japonnen te schenken aan het Amsterdams Historisch Museum. Met haar twee zusjes en haar ouders woonde zij vanaf de jaren '50 in Groningen. Haar ouders hielden van mooie kleding en van textiel in het algemeen, waarvan zij een verzameling aanlegden. De twee dochters werden door hen gezamenlijk gekleed, waartoe het echtpaar naar Amsterdam trok om bij gerenommeerde zaken als Maison de Bonneterie in de Kalverstraat en Metz & Co in de Leidsestraat een smaakvolle keuze te maken. Ook na het huwelijk van Willemien Reinking-Jonxis in 1964 kreeg zij nog met enige regelmaat kleding van haar ouders cadeau.

HULDE AAN ONZE DIRECTEUR PAULINE KRUSEMAN

Aan het einde van 2007 werd Pauline Kruseman goed in het zonnetje gezet met de uitreiking van de prestigieuze IJ-prijs en het Erekrus van de Huisorde van Oranje.

De overhandiging van de IJ-prijs door burgemeester Job Cohen.

Pauline Kruseman heeft op 8 november 2007 de IJ-prijs ontvangen uit handen van burgemeester Job Cohen. De IJ-prijs is een initiatief van de gemeente Amsterdam en PricewaterhouseCoopers en wordt jaarlijks toegekend aan een persoon die een belangrijke bijdrage levert of heeft geleverd aan de economische ontwikkeling en/of promotie van Amsterdam. De prijs werd voor de tiende keer uitgereikt. De dag begon met een hulding door medewerkers van het museum in het museumrestaurant. 's Middags vond, tijdens een feestelijke bijeenkomst, de officiële uitreiking plaats in de Nieuwe Kerk, waarnaar toe moest worden uitgeweken om plaats te kunnen bieden aan de meer dan 550 gasten.

Huldiging door Bert Vreeken namens de medewerkers in het museum.

In zijn toespraak zei burgemeester Job Cohen dat het voor hem dit jaar een extra groot genoegen was de IJ-prijs te mogen uitreiken, omdat de winnaar voor de gemeente Amsterdam werkt en daardoor ook een beetje op de gemeente afstraalt. Maar er waren natuurlijk aanzienlijk dwingendere argumenten om de prijs aan Pauline Kruseman toe te kennen. En hij citeerde uit het juryrapport onder meer: 'Pauline Kruseman heeft in de afgelopen zestien jaar het Amsterdams Historisch Museum in het hart gebracht van de stad en de Amsterdammer. Het museum is toegankelijk gemaakt voor een groot publiek en is een bruisend cultureel centrum geworden. Met een gemotiveerd en kundig team zijn vele succesvolle tentoonstellingen gerealiseerd die honderdduizenden enthousiaste bezoekers hebben getrokken, waaronder ook minder gemakkelijk bereikbare publieksgroepen. Amsterdam is trots op het museum dat een onmisbare icoon van de hoofdstad is geworden en dat meewerkt aan taalcurricula voor migranten vanuit de visie dat integreren meer is dan een taal leren.

Pauline Kruseman is mede-initiator van de Museumn8 en zij vervult bovendien een groot aantal bestuurs- en adviesfuncties in het culturele en maatschappelijke leven van Amsterdam en de museumsector nationaal en internationaal. Pauline Kruseman wordt gezien als een veelzijdige vrouw, een directeur die haar vak verstaat, een spil en onmisbare schakel

in het Amsterdamse culturele leven. Zij is een voorbeeld voor velen. Haar aanstekelijke enthousiasme, gedrevenheid en deskundigheid vormen een inspiratiebron voor talloze collega's.' De burgemeester deed hier nog een schepje bovenop: 'Met al die eigenschappen en al haar activiteiten heeft Pauline Kruseman onmiskenbaar een stempel gedrukt op de stad, een stempel dat prachtig laat zien hoe cultuur en economie elkaar versterken, waarmee zij een belangrijke bijdrage heeft geleverd aan de promotie van Amsterdam.'

In haar dankwoord benadrukte Pauline Kruseman dat zij de prijs ook als een prijs voor de AHM-ers beschouwde en voor de vele organisaties waar zij bij betrokken is of is geweest. 'Ons museum staat letterlijk en figuurlijk midden in onze stad', vervolgde ze, 'en je zou echt niet anders kunnen dan vanuit mijn positie met enthousiasme en veel energie een bijdrage leveren aan het steeds sterker en actiever maken van het zeer gevarieerde culturele aanbod in Amsterdam. Het kader 'Amsterdam' geeft ons oneindig veel aanknopingspunten om gebruik te maken van onze prachtige collectie, waarmee zoveel verschillende verhalen te vertellen zijn. Het aantrekkelijke van stadsmuseum zijn, is de grote verscheidenheid aan het samenwerken. De kring van vrienden van het museum breidt zich iedere keer weer uit met een andere groep Amsterdammers. Maar we zijn er ook voor de binnenlandse en buitenlandse toerist die graag in ons museum komt genieten van de mooie verzameling, om zich te verwonderen over Amsterdamse verhalen en zich te informeren over de stad van toen en nu.' Onze directeur was heel duidelijk over wat er met het aan de prijs verbonden geldbedrag moest gebeuren: 'Met het prachtige geldbedrag van de IJ-prijs, waarvoor ik PriceWaterhouseCoopers zeer erkentelijk ben, wil ik graag een Educatie Fonds opzetten voor projecten in met name de wezenkastjes gelegen aan het plein bij ons museumcafé. Het educatieve werk komt uit ons museumhart. Ik vind het heel belangrijk dat jongeren en nieuwe Amsterdammers de mogelijkheid hebben om hun verbondenheid met de stad te verbeelden. De wezenkastjes bieden daarvoor een mooi platform. Hier kunnen ze hun eigen presentaties tonen. Het eerste Fondsproject zal volgend jaar rond 5 mei het thema 'vrijheid' hebben. Het is vreugdevol dat het museum kortgeleden van een particuliere stichting een bedrag heeft gekregen dat mogen wij toevoegen aan dit nieuwe Educatie Fonds. Ik stel mij voor de komende jaren nieuwe bijdragen voor dit fonds te blijven werven.'

V.r.n.l. burgemeester Job Cohen, Jan Maarten Boll, mevrouw Sterk-Roelofsen en Pauline.

Martine van Loon-Labouchere met Pauline in Museum Van Loon.

Op 2 december jl. is haar, uit naam van Hare Majesteit de Koningin, door mevrouw Martine van Loon-Labouchere, Grootmeesteres van H.M. de Koningin, het Erekrus van de Huisorde van Oranje uitgereikt. Dit gebeurde tijdens een informele bijeenkomst in Museum Van Loon in aanwezigheid van enkele gasten met wie Pauline tijdens haar jaren als voorzitter van het Nationaal Comité 4 en 5 mei (1996 tot en met 2003) heeft samengewerkt.

Wij, medewerkers van het Amsterdams Historisch Museum, zijn trots op onze directeur Pauline Kruseman. En zoals de burgemeester al aangaf, haar aanstekelijke enthousiasme, gedrevenheid en deskundigheid vormen een inspiratiebron. Ook voor ons.

Mede namens de medewerkers van het museum,

Lucie Snoeker
Lid ManagementTeam

Educatie

WEZENKASTJES

Het gebeurt vaak dat groepen – schoolgroepen of welzijnsgroepen – samen met het museum een project willen ontwikkelen. Door de wezenkastjes in te zetten als platform kan aan die vraag worden voldaan. Het museum gaat dan een intensieve samenwerking met zo'n groep aan, wat resulteert in een presentatie in de wezenkastjes. De werkwijze is zoveel mogelijk vraaggericht. De onderwerpen of de manier van werken wordt grotendeels ingevuld door de samenwerkingspartner. Sinds 2007 is er iedere vier maanden een andere presentatie in de wezenkastjes te zien.

Wat wens ik voor mijn kind?

1 januari tot en met 10 maart 2007

In de presentatie *Wat wens ik voor mijn kind?*, op 14 januari door de wethouder Cultuur, Carolien Gehrels geopend, visualiseerden veertien moeders en zeven vaders uit Amsterdam-West op persoonlijke wijze hun toekomstwensen voor hun kinderen. In vier bijeenkomsten hebben deze ouders zich verdiept in de collectie van het museum en in het thema 'Opvoeding vroeger en nu'. De ouders wisselden met elkaar ervaringen uit over wat zij belangrijk vinden in de opvoeding van hun kind. Na het maken van een persoonlijke collage koos elke ouder een voorwerp uit de collectie van het museum dat het meeste aansprak. Vervolgens maakten de fotografen Mirande Phernambucq en Jenny Wesly prachtige portretten. Deze portretten werden tentoongesteld samen met de brief van de deelnemers aan hun kinderen, met daarin wensen voor de toekomst van het betreffende kind.

Amsterdamse Bomen

15 maart tot en met 2 september 2007

Het verschijnen van *Het Amsterdamse bomenboek*, geschreven door Eddie Blankers en Louis Stiller – het eerste boek dat een uitgebreid overzicht geeft van de bomen van Amsterdam – was de aanleiding voor de presentatie *Amsterdamse Bomen*, waaraan de basisschool Corantijn in Amsterdam heeft meegewerkt. Na een introductie op school, tekenden de kinderen een boom na in de buurt van school onder begeleiding van bomenexpert Cor Hotting, coördinator Natuur en Milieu van stadsdeel Slotervaart. Aan het einde van het project hebben ze tijdens de lessen van Carolina

Jansen een 'vertelboom' gemaakt, van klei, papier-maché of gips. Daarin vertelden ze hun persoonlijke verhaal. Deze 'vertelbomen' waren te zien in de presentatie in de Wezenkastjes. Carolina Janssen is docent beeldende vorming op de Corantijn, zij geeft lessen handvaardigheid en had zelf aangegeven dat ze het leuk zou vinden om een keer iets met het museum samen te doen. Ze is erg enthousiast over de resultaten van dit project. De kinderen zijn er veel zelfverzekerder en gemotiveerder door geworden. 'Bomen' werd geopend door wethouder Marijke Vos.

Water, verhalen van de El Kadisia-school

7 september 2007 tot en met 13 april 2008

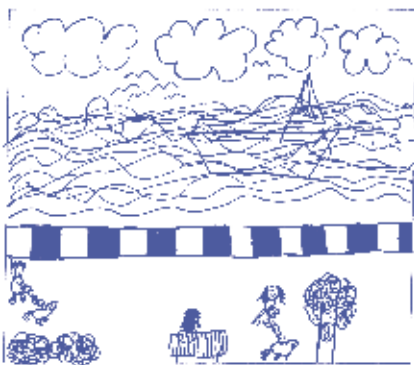
Dit voorjaar schreven alle 250 leerlingen – kleuters, middenbouw en bovenbouw - van de Islamitische Bredeschool El Kadisia uit Amsterdam Slotervaart over hun belevenissen in en bij water. Overal in Amsterdam is water. Niet alleen in de grachten in het oude centrum maar ook in sloten, kanalen en plassen van de buitenwijken. Water wordt bijvoorbeeld gebruikt voor afwatering en transport. Tijdens het project is elke groep bij het Amsterdams Historisch Museum op bezoek geweest en heeft een rondleiding gehad in het museum, uiteraard aangepast aan het niveau van de groep.

De kinderen schreven over water dichtbij huis, zoals de plas regenwater waarin Fetih uit groep 1 zich helemaal nat spatte. Maar ook over de Amsterdamse haven waarin Mohammed uit groep 8 een grote boot zag dobberen. Het schrijven deden zijn onder begeleiding van de Stichting Taalvorming, die op creatieve wijze aan het ondersteunen en verrijken van het taalvermogen van kinderen, jongeren en volwassenen werkt. Naar aanleiding van die verhalen maakten ze beeldend werk in samenwerking met kunstenaars. Het resultaat was in drie presentaties te zien in de aula van de school. Uit hun werk en verhalen is een selectie gemaakt voor de presentatie *Water, verhalen van de El Kadisia-school* in de wezenkastjes. Werk van leerlingen uit alle groepen (1 tot en met 8) hing er door elkaar. Op 6 september werd de feestelijke opening verricht door Pauline Kruseman en Paulus de Wildt, wethouder van stadsdeel Slotervaart. En de leerlingen van wie het werk in de kastjes stond te pronken, leidden de volwassenen rond en vertelden vol trots over het project, wat ze hadden gedaan en wat ze hadden gemaakt.

Rakim

Slotervaart

Ik sta aan de kant te kijken.
 Er zijn kleine golven die heen en weer waaien.
 Ik gooi met witte steentjes in het meer, het water
 is zo helder dat je de bodem kan zien.
 Er zijn zeilboten die heen en weer varen.
 Een paar mensen zie ik kijken naar het water in
 het meer.
 Mensen laten hun handen uit.
 Ik hoor mensen keuzen, ik mis de natuur.
 Het was de hand en het is ook hand.
 Ik leef niets meer dan in Amsterdam te zijn!

EEN MUIS IN EEN GRACHTENHUIS

Het Amsterdams Historisch Museum beschikt over een vast aanbod aan educatieve programma's voor alle soorten onderwijsgroepen. Dit reguliere educatieve aanbod is in 2007 uitgebreid met *Een muis in een grachtenhuis*, een onderwijsprogramma in Museum Willet-Holthuysen voor kinderen van vier tot zeven jaar. Voor deze jonge kinderen is Museum Willet-Holthuysen een uitstekende locatie, omdat het een gewoon, hoewel sjiek, woonhuis is geweest en gedeeltelijk ook zo is ingericht. Dus veel zaken zijn heel herkenbaar voor de kinderen. Voor het programma *Een muis in een grachtenhuis* is een dvd gemaakt en een docentenhandleiding. De dvd wordt op school bekeken, de kinderen zien hoe de muis Snor bij Snuit komt logeren, maar dat hij er tijdens de logeerpartij een rommeltje van maakt. Hij heeft een paar voorwerpen uit het museum meegenomen. Als de kinderen in het museum komen, zijn daar ook de muizen (als handpoppen). Ze vragen de kinderen om te helpen de voorwerpen terug te zetten. De muizen nemen hen mee naar de slaapkamer, de spelletjeskamer, de danskamer en de keuken. Terug op school kunnen ze opnieuw een les uit de handleiding uitvoeren.

MODEPALEIZEN 1880-1960

Bij tijdelijke tentoonstellingen worden eveneens onderwijsprogramma's ontwikkeld. De tentoonstelling *Modepaleizen 1880-1960* was zeer geschikt voor het voortgezet onderwijs. MBO-studenten konden, na een korte inleiding door een museumdocent, een bronnenonderzoek doen in de tentoonstelling. Met behulp van zogenaamde 'bronnenkaarten', waarop een thema en een opdracht stond vermeld, verdiepte de student zich in dit onderwerp bij het betreffende 'modepaleis'. Dat kon bijvoorbeeld zijn bij de Bijenkorf: publiksacties, 'De juiste maat' of architectuur en bij Metz & Co onder meer stoffen. De studenten moesten daarna hun bevindingen kort aan elkaar presenteren.

Voor HBO-studenten was er een rondleiding door een museumdocent, waarin veel ruimte was voor interactie: er werd eigen inbreng van de studenten gevraagd en er werden ook objecten in handen gegeven tijdens de rondleiding, zoals een stukje kant, een hoedenpen, antieke bedrading van de lantaarns en boenwas.

Zeer succesvol waren de activiteiten voor MBO-, HBO- en WO-studenten 'Een kijkje achter de schermen bij restauratie' en de lezingen door conservator Annemarie den Dekker, die de tentoonstelling *Modepaleizen* had samengesteld. Beide activiteiten werden door de studenten als een unieke kans ervaren.

Zowel individuele bezoekers als onderwijsgroepen gebruikten enthousiast de gratis bij de kassa verstrekte schriftelijke rondwandeling 'Shoppen met Cachet'. Hiermee konden bezoekers op eigen houtje langs de (voormalige) modepaleizen wandelen.

ERFGOED À LA CARTE

Op 17 april lanceerde wethouder voor Cultuur, Carolien Gehrels, de website van Erfgoed à la Carte (www.erfgoedlacarteamsterdam.nl). Met het à la carte menusysteem is het aanbod van de educatieve programma's voor de groepen 1 tot en met 8 van het basisonderwijs overzichtelijk en thematisch verdeeld over de vijftien deelnemende Amsterdamse erfgoedinstellingen: het Amsterdams Historisch Museum, Museum Willet-Holthuysen, Tropenmuseum, FOAM, Scheepvaartmuseum, Stedelijk Museum, Van Gogh Museum, Museum Het Schip, Joods Historisch Museum, Allard Piersonmuseum, Theatermuseum, Filmmuseum, Permuseum, Bijbels Museum, Verzetsmuseum.

De programma's zijn onderling op elkaar afgestemd én sluiten aan op lesprogramma's in het basisonderwijs zelf. De educatieve programma's binnen *Erfgoed à la Carte* nemen de omgeving van het kind als uitgangspunt en komen overeen met de indeling van de vakken wereldoriëntatie in het basisonderwijs.

- Onderbouw (groep 1-3): Ik en mijn omgeving
- Middenbouw (groep 4-6): Jij en anderen
- Bovenbouw (groep 7-8): De wereld als geheel

In 2007 hebben we per thema een gezamenlijke handleiding ontwikkeld met voorbereidende lessen en verwerkingslessen voor op school.

Voor kinderen uit de onderbouw, de groepen 1 en 2 heeft ons museum binnen het thema 'vroeger' het programma 'Oma's tijd' ontwikkeld. Wat was er anders toen je oma klein was? In de woonkamer luisterde je naar de radio, in de keuken rook het naar groene zeep en een telefoonnummer moest je nog echt draaien. De museumdocent neemt de leerlingen mee het museum in en de handpoppen Jan Klaassen en Katrijn wijzen hierbij de weg.

Het AHM verzorgt voor de middenbouw (groep 5) in het kader van het thema "de stad" het programma "Geheimen uit de grond". Hoe vind je in de bodem de geschiedenis van de stad terug? Wie woonde er vroeger op de plek waar jouw huis staat? Wat aten die mensen en hoe leefden ze? Uit pitjes, zaadjes en uit scherven van potten, borden of glas valt van alles af te leiden over de vroegere bewoners van Amsterdam. Als een echte archeoloog gaan kinderen op zoek naar de geschiedenis van een stukje Amsterdamse bodem.

Voor deze groep wordt tevens een programma aangeboden in Museum Willet-Holthuysen bij het thema 'Terug in de tijd', namelijk 'Personeel Gezocht'.

KUNSTKIJKUREN

Sinds de (gedeeltelijke) sluiting van Rijksmuseum en Stedelijk Museum doen ons museum en het Tropenmuseum ook mee met de 'Kunstkijkuren', maar dan met een meer op cultuur gebaseerd aanbod. De Kunstkijkuren zijn bedoeld voor leerlingen uit de hoogste groepen van de basisschool. Het project staat open voor alle Amsterdamse basisscholen. Zo'n tachtig procent van de scholen doet er meestal aan mee. Voordat de leerlingen in het museum op onderzoek uitgaan, krijgen zij op school een inleidende les. Speciale docenten - veelal zelf kunstenaar - begeleiden de kinderen in groepjes door de musea. Zij praten met de kinderen over kunst en beantwoorden hun vragen. Uit de *Enquête Kunstkijkuren 2007* van de Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling van de gemeente Amsterdam blijkt dat een bezoek aan ons museum het hoogste werd gewaardeerd. Citaten uit de enquête: 'Sluit aan bij de beleving van de kinderen. Leuk'; 'Sloot mooi aan bij de geschiedenislessen. Herkenning en aanschouwelijke verdieping van de kennis'; 'kinderen vonden dit erg interessant'.

Drie mooie portretfoto's van deelnemers aan het project *Wat wens ik voor mijn kind?* bij de door hen uitgezochte museumobjecten.
Foto's Mirande Phernambucq en Jenny Wesly

Het Amsterdams Historisch Museum haalt regelmatig de pers als 'inburgermuseum'.

Op 1 maart 2007 besteedde de Volkskrant uitgebreid aandacht aan de inburgerprogramma's in ons museum en het Stedelijk Museum onder de kop: 'Kijken met nieuwe ogen' en met hele mooie foto's van Joost van den Broek, in ons museum gemaakt.

Foto Joost van den Broek/Hollandse Hoogte

STAD EN TAAL

Met steun van de gemeente Amsterdam ontwikkelden Amsterdamse musea onder de naam *Stad en Taal* programma's voor cursisten die deelnemen aan taal- en inburgeringstrajecten. De programma's bestaan uit voorbereidende lessen, een museumbezoek en een afsluitende opdracht. De musea willen hiermee een brug slaan tussen de cursisten, de stad Amsterdam en kunst en cultuur. Het Amsterdams Historisch Museum is vanaf 1998 reeds betrokken bij inburgeringprogramma's, waardoor het museum inmiddels veel ervaring heeft met volwassenen die in het kader van taalverwerving het museum bezoeken. Binnen *Stad en Taal* ontwikkelde ons museum drie nieuwe modules: 'Kind & Opvoeding', 'Mijn Mokum' en 'Focus op Mijn Stad'. Bij het programma 'Kind & Opvoeding' staat het opvoeden van kinderen in het verleden en heden centraal. 'Mijn Mokum' omvat een kennismaking met de geschiedenis van Amsterdam.

In het programma 'Focus op Mijn Stad' kunnen hoger opgeleide cursisten meer te weten komen over de recente geschiedenis van hun stad. In alle programma's staat de wisselwerking tussen museum, collectie en cursisten centraal.

AMSTERDAM TRACKS

Met het educatieve project *Amsterdam Tracks* zijn ons museum en de Stichting ISH uit Amsterdam West een unieke samenwerking aangegaan. Deze stichting werd opgericht met de doelstellingen zoveel mogelijk jongeren in aanraking te brengen met cultuur, hen te laten ervaren dat cultuur ook iets van hen is en (onontdekt) talent te stimuleren. Later breidde de doelstellingen zich uit op sociaal-maatschappelijk gebied: het bevorderen van de reïntegratie van risicojongeren op de arbeidsmarkt - en specifiek de podiumkunsten- en in het onderwijs. Deze opleiding wordt Junior ISH genoemd. Het doel van het gezamenlijke project is een groep jongeren actief te betrekken bij de geschiedenis van de stad Amsterdam, de stad waar ze, ondanks uiteenlopende culturele achtergronden, allemaal zijn opgegroeid of nu wonen. Ons museum leverde een bijdrage in de inhoudelijke invulling van de lessen en zorgde ervoor dat de jongeren kennis krijgen van de geschiedenis van hun stad. Het samenwerkingsproject biedt jongeren de mogelijkheid een andere, nieuwe visie te ontwikkelen op hun eigen leefwereld en op de stad als hun omgeving, die deel uitmaakt van hun identiteit. Hun actieve betrokkenheid komt tot uiting in kunstwerken die ze zullen maken onder begeleiding van professionele beeldende kunstenaars van Kunstenaars & Co, een landelijke organisatie met als missie kunstenaars te helpen om economische zelfstandigheid te verwerven door uitoefening (al dan niet fulltime) van hun kunstenaarschap. De verzameling kunstwerken zullen in het voorjaar van 2008 gepresenteerd worden in de Wezenkastjes op de Jongensbinnenplaats van het museum. *Amsterdam Tracks* is een pilotproject dat loopt van oktober 2007 tot de opening van de presentatie in de Wezenkastjes in juni 2008. Als de resultaten en evaluatie aantonen dat voortzetting wenselijk is, zouden ISH en het museum dit project op structurele basis willen continueren.

GOLDEN DOT AWARD

Het museum fungeerde als opdrachtgever voor tien groepjes eerstejaars studenten van de opleiding 'Interactieve Media' van de Hogeschool van Amsterdam. De opleiding reikt jaarlijks prijzen, de Golden Dot Awards, uit voor de beste projecten. In de categorie Eerstejaars won één van de groepen, die voor ons museum werkte, de groep Historiam, met het project *Ben jij een echte Amsterdammer?*. Ook de publieksprijs – welk project vinden de studenten zelf het beste – ging naar deze groep. Het project heeft tot doel om nieuwe studenten op een speelse manier te stimuleren een bezoek aan het Amsterdams Historisch Museum te brengen met behulp van de site www.echteamsterdammer.nl, binnenkort online.

EVENEMENTEN

Het Amsterdams Historisch Museum nam ook deel aan de jaarlijks terugkerende plaatselijke en landelijke evenementen, zoals Museumweekend, Museumn8, Tuinenweekenden, week van de geschiedenis en aan vaste promotieactiviteiten zoals de Uitmarkt. Daarnaast werden bij de tentoonstellingen evenementen, met name in de vakantieperiode, voor families georganiseerd. Een evenement is soms de eerste kennismaking met het museum en werkt drempelverlagend.

Evenementen in het museum

Boven de Parade op de binnenplaats op een warme zomerdag. Hiernaast rennende weesmeisjes over de binnenplaats tijdens de Museumn8.

Collectie

OPVALLENDE BRUIKLENEN

Dat men in Engeland blij was met de toezegging van het bruikleen De osteologieles van dr. Sebastiaen Egbertsz door Nicolaes Pickenoy voor de National Gallery in Londen, moge blijken uit het feit dat èn de *Guardian* èn de *Independent* hier aandacht aan besteedden. Het schilderij staat afgebeeld op pagina 51.

Verschillende kunstvoorwerpen, zoals de 17de-eeuwse marmeren buste van Lopez Suasso en zijn geschilderd portret, enkele prenten en een tekening gingen als bruikleen naar het Musée d'art et d'Histoire du Judaïsme in Parijs voor de expositie Rembrandt et la Nouvelle Jérusalem. Naar Chicago vloog het schilderij Gezicht in vogelvlucht op Amsterdam door Jan Micker (1598-1664) om deel uit te maken van de tentoonstelling Finding Our Place in the World in het Field Museum. Dichter bij huis bleef een ander Gezicht in vogelvlucht op Amsterdam. Dit in 1538 door Cornelis Anthonisz geschilderde paneel sierde de openingstentoonstelling Het aanzien van Amsterdam van het Amsterdamse Stadsarchief in hun nieuwe behuizing, het gebouw van architect K.P.C. de Bazel in de Vijzelstraat. En dat was heel uniek, want deze oudste stadskaart van Amsterdam was, om hem te beschermen, nog nooit uitgeleend. Het schilderij is speciaal voor de tentoonstelling gerestaureerd (zie pagina's 34 - 36).

Uit onze bijzondere verzameling Hollands porselein zijn in 2007 maar liefst 130 van de mooiste stukken in bruikleen afgestaan aan Keramiekmuseum Princessehof te Leeuwarden voor de tentoonstelling Pretty Dutch over 18de-eeuws Hollands porselein. Hollands porselein is zeer ten onrechte veel minder bekend dan bijvoorbeeld het Duitse Meissen porselein. Het was dan ook verheugend dat het Princessehof het initiatief nam deze tentoonstelling over het Hollands porselein te organiseren, zodat wij ook weer eens ons fraaie Loosdrechts, Weesper en Amstelporselein uit de kast konden halen. In het verleden heeft het Amsterdams Historisch Museum een aantal tentoonstellingen van dit porselein ingericht in Museum Willet-Holthuysen.

Beeldje van een fluitspelende heer
Weesper porselein, h. 18 cm
Inv.nr. KA 7929

16-delig Theeservies
Loosdrechts porselein, melkkan
h. 17 cm, kom h. 4 cm
Inv.nr. KA 16433/16445

Presenteerblad met voorstelling van
een zegetocht
Amstelporselein, 42,5 x 32 cm
Inv.nr. KA 19258

Waarom ons museum zo'n grote verzameling Hollands porselein heeft, komt omdat de Nederlandse productie van porselein in de Amsterdamse regio begon. Eeuwenlang had men in Europa regelmatig pogingen ondernomen het raffijnere porselein dat uit China werd geïmporteerd na te maken, maar welke grondstoffen voor de productie werden gebruikt, bleef een Chinees geheim. Pas aan het begin van de 18de eeuw kon in Meissen porselein worden geproduceerd. In 1759 startte in Weesp de eerste Nederlandse porseleinproductie, waarna Loosdrecht en de fabriek aan de Amstel volgden. Den Haag had ook een productiecentrum, maar daar werd alleen beschilderd.

Waar het Hollands porselein vooral in uitblinkt, is de kwaliteit van de decoraties: realistische Hollandse landschappen, bloemen, insecten, historische scènes, groente en fruit, zij werden alle met de hand geschilderd en zijn van een grote virtuositeit, die in het buitenland zelden wordt aangetroffen.

Terrine, beschilderd met
familiewapens
Amstelporselein, 22,5 x 36 cm
Inv.nr. KA 16263.1/2

foto's Johan van der Veer/
Keramiekmuseum Prinsessehof,
Leeuwarden

Als de mensen en de dingen bij elkaar komen, dat is het leukst.

Inge Jolijn Schoone, medewerkster Collectiebeheer

DE COLLECTIE ONDER HANDEN

In het najaar van 2007 was het gebouw voor tijdelijke tentoonstellingen als grote werkplaats in gebruik. Ter voorbereiding op de verhuizing naar het nieuw te bouwen depot in Amsterdam Noord werden hier vele objecten uit de collectie van het museum onder handen genomen. Zij werden uitgepakt, schoongemaakt, gefotografeerd, geregistreerde gegevens zijn gecontroleerd, daarna is alles weer ingepakt, dozen van labels voorzien en in een tijdelijke depot geplaatst. Het waren vooral de collecties zilver, prenten en textiel die verhuisklaar zijn gemaakt. Voor de conservering van textiel is hulp gevraagd van een veertigtal vrijwilligers, die allemaal via de Nederlandse Vereniging voor Kostuum, Kant, Mode en Streekdracht zijn benaderd. De vrijwilligers zijn aan de slag gegaan met de hoeden, petten, handschoenen en servetten en met de handwerken: stop- en merklappen, resultaten van de handwerklessen die door talloze Amsterdamse meisjes werden gevolgd en waarvan het museum een prachtige verzameling heeft. Hoewel dit behoudswerk minder 'glamour' heeft dan een spectaculaire restauratie is het van onschatbare waarde voor onze collectie. Ruim 1500 objecten zijn door de handen gegaan, dat is 25% van de totale textielcollectie. Vol toewijding zijn de stukken uitgepakt, voorzichtig bekeken en schoongemaakt. Behalve dat de objecten beter, ruimer zijn verpakt hebben we de toegankelijkheid van de collectie vergroot: ruim 1300 nieuwe digitale opnames zijn gemaakt en onrechtmatigheden in de nummering en registratie zijn gecorrigeerd. Het was voor het eerst dat we vrijwilligers kennis hebben laten maken met het werken aan de collectie. Werk dat normaal achter de schermen gebeurt en waar het publiek nauwelijks weet van heeft. Tegelijkertijd hebben zij ons van alles verteld vanuit hun ervaring en kennis als liefhebbers van textiel. Die uitwisseling was voor beide partijen heel vruchtbaar en het heeft een nieuw netwerk van vrienden gecreëerd.

In de praktijk blijkt dat er niet alleen bij ons, maar ook in andere musea veel behoefte is aan behoudsmedewerkers, die kunnen assisteren bij het verpakken en monteren van museale voorwerpen en bij het onder begeleiding uitvoeren van behoudstaken, zoals het afstoffen van voorwerpen en het opbergen met behulp van verantwoorde materialen. Wij hebben in de afgelopen jaren meermalen een beroep gedaan op de ons bekende transportfirma's. De firma Gerlach heeft dit najaar een specifieke training opgezet voor nieuwe medewerkers. De Stichting Museaal Historisch Perspectief Noord-Holland, die de erfgoedinspectie in onze provincie doet, is betrokken bij het opleidingstraject en een deel van de training vindt in het Amsterdams Historisch Museum plaats. De Gerlachers hebben een enorme bijdrage geleverd aan het 'ompakken' van de collectie

De handschoenen en mitaines die tevoorschijn kwamen werden zorgvuldig opgemeten, goed bekeken, gefotografeerd en voorzichtig opnieuw ingepakt. De stilte en rust voelden weldadig aan en ik realiseerde me dat het werk - waar ik slechts een paar uur aan deelnam – in een ‘stressloze’ atmosfeer en vol toewijding verliep.

Gusta Reichwein, hoofd Collectie

Luyken-prenten en het verpakken van zilver. Met hun hulp zijn in totaal 11.000 prenten omgepakt.

Het werk aan de collectie is eind 2007 heel positief beoordeeld in een rapport dat de Stichting Cultureel Erfgoed Noord-Holland heeft geschreven in het kader van de komende verzelfstandiging van ons museum. In het rapport wordt de huidige stand van zaken goed gewaardeerd: ‘De stand van zaken betreffende conservering en registratie in het AHM is in hoofdlijnen up-to-date en voldoet aan strenge museale standaarden. Het onderhoud van de collectie vraagt voortdurend aandacht en vereist structureel budget. Registratiegraad van de collectie is hoog, alle objecten uit de steekproeven werden snel en met gemak gevonden. Beveiliging en veiligheidszorg staan op een hoog peil.’ Naast deze positieve beoordeling worden in het rapport zinvolle aanbevelingen gedaan voor het toekomstige collectiebeleid.

HISTORISCHE INTERIEURS

In het depot van het Amsterdams Historisch Museum bevindt zich een belangrijke collectie historische interieurs en interieurfragmenten van de 17de tot de 20ste eeuw. Deze volumineuze deelcollectie staat om verschillende redenen in de belangstelling. Ten eerste heeft de gemeente het pand links naast Museum Willet-Holthuysen aangekocht. Het museum gaat nu een voorstel doen voor een interessante presentatie over Amsterdamse wooncultuur in dit pand, waarbij we vanzelfsprekend de topsstukken uit deze deelcollectie uitstekend kunnen gebruiken. Het nieuwe depot en de komende verzelfstandiging van het museum zijn eveneens redenen om de hele collectie, dus ook deze interieurdelen eens goed te beschouwen. Het vergt grote inspanning en speciale deskundigheid om de betimmeringen, wandschilderingen, schouwen en plafonds te onderzoeken. Om die reden wordt gezocht naar mogelijkheden om samen te werken met onderzoeksinstituten en andere musea.

Niet alle interieurdelen leiden een slapend bestaan in het depot. Een geheel interieur is opgenomen in de permanente tentoonstelling: een 'rationele keuken' uit de wijk Landlust (Bos en Lommer), waar in de jaren '30 de eerste flats zijn gebouwd, is in 1997 in langdurig bruikleen gegeven en pronkt nu op de presentatie over de 20ste-eeuwse geschiedenis. Ook in tijdelijke tentoonstellingen wordt wel gebruik gemaakt van (onderdelen van) historische interieurs. Voor de tentoonstelling *De Hollandse meesters van een Amsterdamse bankier. De verzameling van Adriaan van der Hoop (1778-1854)* is getracht de historische situatie waarin deze collectie bijeen is gebracht, te benaderen. Hierbij is gebruik gemaakt van een empire-interieur dat Rudolph Hendrik Portener in 1802 in zijn grachtenhuis liet aanbrengen. In het voorjaar van 2007 is de tentoonstelling *Modepaleizen 1880-1960* geopend in ons museum. Een deel van het interieur van de vooraanstaande kleermakerij Domhoff - van 1919 tot 1967 gevestigd aan de Herengracht 414 - maakte deel uit van deze presentatie. Vlak na de Eerste Wereldoorlog kocht Johan Hendrik Domhoff dit pand en gaf hij architect A.P. Smits opdracht om het te verbouwen. Smits' werk draagt het stempel van de Amsterdamse School, maar wordt gekenmerkt door een sobere, ingehouden stijl, consistente maatvoering en subtiele detaillering. Vanwege de opkomende confectie-industrie werd de kleermakerij

Stijlkamers in het Stedelijk Museum

Omstreeks 1900 was het heel gebruikelijk dat musea hun kunstvoorwerpen tentoonstelde in een historiserende ambiance: in de stijlkamer, nu historisch interieur genoemd. Ook het Stedelijk Museum maakte gebruik van stijlkamers uit verschillende panden en perioden om de verzamelingen van mevrouw Lopez Suasso-de Bruyn (zie ovale portret aan de wand) te exposeren. Zij had aan de stad een vermogen en al haar verzamelingen gelegateerd, waardoor de bouw van een stedelijk museum gerealiseerd kon worden. Het exposeren van kunst in stijlkamers raakte in de loop van de 20ste eeuw geheel uit de mode. In de jaren '70 droeg het Stedelijk Museum het beheer van de stijlkamers over aan het Amsterdams Historisch Museum. Onderdelen ervan werden gebruikt voor het interieur van Museum Willet-Holthuysen en de rest werd in depot opgeslagen.

Historisch interieur in tentoonstelling
 In de tentoonstelling *De Hollandse meesters van een Amsterdamse bankier in 2004* zijn onderdelen van het empire-interieur gebruikt dat Rudolph Hendrik Portener in zijn huis Keizersgracht 185 omstreeks 1802 liet aanbrengen. Van 1809 tot 1896 heeft Keizersgracht verschillende bewoners. Toen werd het chique pand geofferd aan de moderne tijd: Keizersgracht 185 tot en met 201 zijn gesloopt voor de aanleg van de Raadhuisstraat. Het interieur van Portener werd aangekocht door het Stedelijk Museum en kwam later in de collectie van het Amsterdams Historisch Museum.

omstreeks 1960 in zijn toenmalige vorm gesloten. Het interieur en een aantal kostuums en stalenboeken werden geschonken aan het Haags Gemeentemuseum. In 1996 is het interieur in langdurig bruikleen gegeven aan het Amsterdams Historisch Museum, omdat het Amsterdamse aspect sterker is dan het Haagse. Het prachtige winkelinterieur is onderzocht en gerestaureerd en tijdens *Modepaleizen* aan het publiek gepresenteerd (zie pagina 9). Dit deftige winkelinterieur was eveneens onderwerp van grote aandacht tijdens een bijeenkomst over historische interieurs in ons museum, die was georganiseerd door het Instituut Collectie Nederland. Een dertigtal vertegenwoordigers van musea, Monumentenzorg, Instituut Collectie Nederland en het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie wisselden toen van gedachten over historische interieurs in museale collecties en het Domhoff-interieur is daarbij als voorbeeld genomen.

Keuken uit de wijk Landlust, circa 1932-1937

Van 1932 tot 1937 werden de eerste flats in Amsterdam gebouwd, ten westen van de stad. De wijk werd Landlust genoemd en is nu Bos en Lommer. De keuken is een lichte variant op de zogenaamde Hollandse keuken van architect Jetze Janzen. Uitgangspunt bij de vormgeving waren de nieuwe inzichten in de efficiëntie en rationalisatie van het huishouden. De keuken staat opgesteld in de permanente tentoonstelling (zaal 20).

Driekoningen, Keulen

Lood-tinlegering, 120 x 68 mm
Vindplaats Nieuwezijds Kolk/Dirk van
Hasseltssteeg/Nieuwendijk
Inv.nr. NZK5-231-2

In 1214 worden de resten van de drie koningen te ruste gelegd in het kostbare 'Dreikönigenschrein', in de kathedraal van Keulen. Vanaf dat moment worden de koningen die zich door de ster naar het Christuskind lieten leiden om het te aanbidden, zelf onderwerp van hevige adoratie. De elders in de stad gekoesterde relieken van Ursula en haar elfduizend maagden ondervinden geduchte concurrentie van de mannen, die in status ver boven de meisjes uitreiken. Het pelgrimsteken toont een van de drie koningen te paard met een ronde omlijsting voor een spiegelje. Links daarvan staat Petrus, patroonheilige van Keulen en rechts Maria met Kind

PELGRIMSINSIGNES UIT AMSTERDAMSE BODEM

De Middeleeuwen kenmerkten zich door rampspoed van velerlei aard. Om iedere hoek loerde gevaar. De middeleeuwse mens verliet huis en haard en trok langs velden en wegen om de steun en kracht van God te vinden. Hij reisde naar de graven en relieken van heiligen en deed plaatsen aan waar door goddelijke ingeving wonderen tot stand waren gekomen. En steeds weer hoopte de geplaagde pelgrim de kracht die van de heilige overblijfselen of gebeurtenissen uitgaat deelachtig te worden. De pelgrims groeiden in tal en legden veelal gezamenlijk de weg naar de pelgrimsoorden af. Zij herkenden elkaar aan hun pelgrimsmantel, -tas en -hoed, en aan de pelgrimsinsignes op de brede randen van die hoed. De door vele voeten platgetreden paden naar populaire oorden werden vaste pelgrimsroutes waarlangs kerken en kapellen als paddenstoelen uit de grond schoten. Zoveel pelgrims, zoveel redenen om te pelgrimeren. Toch zijn er grote lijnen te ontdekken in hetgeen hen beweegt. De meesten hoopten op genezing van ziekten die zichzelf of hun familieleden onder de leden hadden of zij bezochten het bedevaartsoord uit dank voor verkregen genezing of verleende gunsten. Daarnaast werd er gepelgrimeerd om aflaten te verdienen, waarmee de straf voor de zonden, die in het hierna maals uitgeboet moet worden, verkort of kwijtgescholden kon worden. Als aandenken aan hun dikwijls lange en zware voettocht namen de pelgrims insignes of pelgrimstekens uit de door hen bezochte bedevaartsoorden mee; kleine, doorgaans lood-tinnen, voor de massa vervaardigde plaatjes met de beeltenis van de heilige of de heilige gebeurtenis. Deze metalen plaatjes dienden niet alleen als bewijs voor het volbrengen van de tocht of als souvenir, de pelgrim putte er kracht uit. De insignes waren heilbrengend en kwaadafwerend en als zij in aanraking waren geweest met het heilige, werden de insignes als aanstrijkreliek vereerd. De kracht die van het heilige uitging was dan overgegaan op het door de pelgrim zo gekoesterde kleinood.

Ook Amsterdam mocht zich verheugen in een wonderbaarlijke gebeurtenis. In een koude winternacht lag in de huidige Kalverstraat een zieke man te bed. Bevreesd te zullen sterven ontbood hij de pastoor van de Oude Kerk. Deze verleende hem het Sacrament der Zieken. Diezelfde avond braakte hij de hostie weer uit. Het braaksel werd opgevangen en in het knapperende haardvuur gegooid. De volgende ochtend trof een verbouwereerde verzorgster een nog ongeschonden, stralend witte hostie tussen de vlammen aan. Zonder zich te branden, nam zij het 'Lichaam van Christus' uit het vuur. Het nieuws van de hostie die niet wil branden verspreidde zich als een lopend vuurtje door stad. Korte tijd later scharrelden de eerste pelgrims rond het huis, dat amper één jaar later vervangen werd door een kapel ter meerdere eer en glorie van het Mirakelse sacrament: de Heilige Stede. Vele pelgrims, onder wie aartshertog Maximiliaan van Oostenrijk, volgden. Toen in 1500 voor het daaropvolgende

Wereburga van Chester

Lood-tinlegering, 26 x 44 mm
Vindplaats Nieuwezijds Kolk/Dirk van
Hasseltssteeg/Nieuwendijk
Inv.nr. NZK5-166-1

In het Engelse Chester worden pelgrims aangetrokken door de wonderen die de heilige abdis Wereburga bij leven en dood verricht. Op een late zomerdag houden wilde ganzen hevig huis in de graanvelden rondom een van haar kloosters. Wereburga vraagt haar bedienden om de ganzen bijeen te drijven binnen een omheining. Daar

spreekt ze de raddraaiers een hartig woordje toe. De volgende dag zijn de vogels wilder dan ooit. Als de jonge moeder overste hen opnieuw streng toespreekt, beklagt een van de ganzen zich: gisteren, toen ze getemd waren, ving de kok twee van hen, slachtte hen en verwerkte hen in een vleespastei. Wereburga ontbiedt de kok, vraagt om de resten van de pastei en bidt totdat het avondeten van de vorige dag zich roert en er twee levende ganzen aan ontsnappen. Vanaf dat moment heerst er vrede in beide kampen. Het pelgrimsteken toont fragmenten van vijf ganzen binnen een omheining.

Gertrudis van Nijvel

Lood-tinlegering, 62 x 33 mm
Vindplaats Rokin/Nes
Inv.nr. ROK1-419

De heilige Gertrudis uit het Belgische Nijvel wordt door boeren en buitenlui aangeroepen tegen alles wat kruipt en knaagt, van mollen en muizen tot ratten. Wie het water uit de bron, die in de crypte van de Sint-Gertrudiskerk ontspringt, over zijn akkers laat vloeien, blijft echter van ongedierte verschoond en zal een rijke oogst binnenhalen. In overdrachtelijke zin wordt het knagende volkje als symbool van de duivel gezien. Er staat een muis bij haar rechterbeen.

Adrianus van Geraardsbergen

Lood-tinlegering, 81 x 44 mm
Vindplaats Nes/Rokin/Wijde Lombardsteeg
Inv.nr. NES-196

De Benedictijnenabdij in 'Geraardsbergen' wordt in 1175 begiftigd met de relieken van de bekeerde Romeinse legerofficier en martelaar Adrianus van Nicomedië. Als na uitbreiding van het klooster in 1423, de relieken worden overgeheveld in een fonkelnieuw schrijn neemt de verering van de heilige een hoge vlucht.

Mirakelinsignes Amsterdam

Inv.nrs. ML-1260, ROK1-423, NES-114, NZKG-120

Maar liefst vier van de in Amsterdam teruggevonden Mirakelinsignes, zijn uit exact dezelfde mal afkomstig. Gezien de enorme oplage van de insigne, de kwetsbaarheid van de mallen en het gebruikte materiaal mag een dergelijke vondst hoogst uitzonderlijk heten. Twee vrouwen, wellicht engelen, presenteren de wonderdadige hostie.

In 2007 is het onderzoek naar en de inventarisatie van een groot aantal pelgrimsinsignes afgerond door Suzette van 't Hof, medewerkster Marketing & Communicatie in ons museum, als afstudeerproject Kunstgeschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam. Zij is cum laude geslaagd. Op deze pagina's een proeve van haar kunnen.

jaar Amsterdam als waardige plaatsvervanger van Rome werd aangewezen voor allen die in het jubeljaar niet in de gelegenheid waren de heilige stad te bezoeken, was het hek van de dam. Het aanvankelijk bescheiden aantal pelgrims groeide uit tot een niet te tellen menigte. De pelgrims-tokens gingen als warme broodjes over de toonbank. Desondanks werd eeuwen later slechts een handjevol insignes door de met geschiedenis doordrenkte oude aardlagen prijsgegeven. En er is zelfs maar één insigne dat met zekerheid aan het eens zo populaire bedevaartsoord Amsterdam kan worden toegeschreven. Dat gehavende insigne toont de verzorgster, die de ongeschonden hostie in het vuur ontdekt. Geconsacreerde hosties worden doorgaans op het altaar geplaatst, zodat de gelovigen en – als de hostie zich wonderdadig heeft geroerd – toegestroomde pelgrims het heilige sacrament kunnen vereren. De monstrans wordt door zilveren of vergulde engelen gepresenteerd. In de Amsterdamse bodem zijn acht aan elkaar gelijkende insignes gevonden mét de afbeelding van zo'n monstrans, mét hostie en mét engelachtigen. Behalve door de Archeologische Dienst zijn er nog twee Mirakelinsignes in Amsterdam opgegraven; zij zijn in een andere collectie ondergebracht. Soortgelijke exemplaren zijn eveneens, zij het mondjesmaat, in Den Haag, Rotterdam en Schiedam teruggevonden. Hoewel het motief niet exclusief voor Amsterdam is, worden deze insignes wel aan Amsterdam toegeschreven. Deze toeschrijving wordt ondersteund door de hoeveelheid in en het geringe aantal buiten de stad gevonden exemplaren. De Mirakeltekens zijn afkomstig van het Rokin, de Nes en de Nieuwezijds Kolk, waar zich in de Middeleeuwen gasthuizen bevonden. In het Amsterdams Historisch Museum, recht tegenover de locatie waar het wonder heeft plaatsgevonden, wordt dat ene, zo kenmerkende insigne, permanent tentoongesteld.

Gezicht in vogelvlucht op

Amsterdam, 1538

Cornelis Anthonisz (circa 1499-1553)

Olieverf op paneel, 116 x 159 cm

Inv.nr. SA 3009

GEHEIMEN VAN DE OUDSTE STADSKAART

Eén van de museumstukken die tot het oudste stadsbezit behoren, is de geschilderde kaart van Amsterdam uit 1538. Het paneel werd door Cornelis Anthonisz vervaardigd in opdracht van Jan van Hennin, heer van Bossu, die in onze streken keizer Karel V vertegenwoordigde. Uit de bewaard gebleven rekening blijkt dat Anthonisz' werk dienst zou gaan doen als symbolisch visitekaartje bij een presentatie van Hennin voor zijn landsheer. Of dit daadwerkelijk is gebeurd, is niet bekend. Zeker is dat het schilderij in het stadhuis op de Dam hing toen dit in 1652 afbrandde. Bij de berging of niet lang daarna liep het tal van butsen op en daarom moest het worden hersteld. Hierbij is er niet erg secuur met de voorstelling omgegaan. Zo kwamen er in de waterpartij scheepjes terecht van een type dat in 1538 nog niet bestond. Een aantal fouten dat in de loop der tijd op de schildering was aangebracht, werd verwijderd bij de grote restauratie die in 1931 werd afgerond. Deze ging vergezeld van een grondig archiefonderzoek waarvan de resultaten echter niet altijd hebben geleid tot het juiste herstel. Een voorbeeld daarvan is het jaartal van voltooiing van het paneel dat lange tijd als 1536 werd gelezen. In 1964 was Gezicht in vogelvlucht van Amsterdam toe aan een nieuwe vernislaag die op zijn beurt in de decennia daarna weer vervuild raakte. De aanleiding om het inmiddels dof ogende werk thans opnieuw op te frissen, vormde de aanvraag van het Stadsarchief om de stadskaat te mogen tonen op de voor eind 2007 geplande expositie over Amsterdamse panorama's, plattegronden en profielen uit de Gouden Eeuw ter gelegenheid van de opening van het gebouw De Bazel.

Het werk werd in handen gegeven van Restauratieatelier Amsterdam, een instelling waarmee het museum eerder samenwerkte. Kathrin E. Kirsch was met de uitvoering belast: 'We hebben het vooronderzoek van het schilderij in het museum gedaan. Zo is het werk door het museum uitgebreid gefotografeerd. Er hebben ook allerlei experts naar gekeken zoals kunsthistorici, maritieme historici en medewerkers van het Stadsarchief die zijn gespecialiseerd in kaarten. Ikzelf heb een paar dagen door de microscoop gekeken om te beoordelen welke werkzaamheden zinvol, nodig en mogelijk waren. Dat heb ik besproken met de mensen van het museum en daarna is het paneel naar ons atelier gekomen en kon ik beginnen. Zoals dit geldt voor al het werk dat ik doe, was het uitgangspunt daarbij dat alles wat ik doe goed gedocumenteerd wordt en dat elke ingreep in de toekomst weer verwijderbaar zou moeten zijn.

Ik heb voornamelijk de bovenste vernislaag uit 1964 weggehaald. Die was dof geworden en zat vol met krasjes uit de tijd dat het schilderij nog niet achter glas zat. Ik ben toen verder gegaan: ik heb ook resten van de vergeelde vernis uit 1931 weggehaald. En ik had nog wel verder kunnen gaan door nog oudere vernisresten weg te halen, maar dan had ik ook een deel van de retouches aangetast [= de bij eerdere restauraties bijgewerkte beschadigingen op het schilderij].

Als je heel goed kijkt, zie je dat het paneel behoorlijk is aangetast. Er zit weliswaar overal nog originele verf, maar soms is dat fragmentarisch: het paneel is erg sleets en afgewreven. Het stuk van het schilderij waar de bebouwing op staat, is nog heel redelijk gaaf. Wel is er hier en daar een gebouwtje wat bijgewerkt, maar dat is heel dun.

De waterpartij met de scheepjes die je nu ziet, is een interpretatie die is ontstaan bij de restauratie aan het begin van de vorige eeuw. De 17de-eeuwse bootjes zijn toen weggehaald en daarvoor zijn de huidige in de plaats gekomen. Als je die zou weghalen dan vind je weer scheepjes daaronder, maar die zijn niet zo scherp getekend en fragmentarisch. In de röntgenopnamen die er van het schilderij zijn gemaakt, zie je de schepen die je nu niet ziet. Eerst dacht ik dat dit de originele schepen waren, maar toen ik met de microscoop keek, bleef het onduidelijk of het niet restjes zijn van latere restauraties.

De dam met het stadhuis (midden) en rechts daarvan de Nieuwe Kerk.
Detail uit *Gezicht in vogelvlucht op Amsterdam*.

Schepen in het IJ.
Detail uit *Gezicht in vogelvlucht op Amsterdam*.

Restauratrice Kathrin Kirsch op zaal 4 van het museum, waar het schilderij inmiddels is teruggekeerd.

Ik heb geen duidelijke sporen van de brand van 1652 ontdekt. Wat ik wèl heb gevonden, is dat de onderrand, die nu niet zichtbaar is omdat hij wegvallt achter de lijst, erg donker is. Daar zit nog oude vernis, verf en vuil. Ik vraag me af of dat zo donker is door veroudering of door roet.

Ook achter de lijst verdwenen en dus uit het zicht, zijn de gaatjes die ik langs de randen van het schilderij heb gevonden: om elke 2,5 cm zit een punaise-groot gaatje. Ik heb gekeken wat er in die gaatjes zit om uit te vinden wanneer zij zijn gemaakt: zit er originele verf in dan zijn ze gemaakt voordat Cornelis Anthonisz de kaart schilderde. Nu zijn de rechter en linker rand van het schilderij onbeschilderd, maar op de boven- en onderrand zitten verflagen. Daar heb ik allerlei rommel in de gaatjes gevonden, maar ik ben er niet echt uitgekomen of ze nu voor of na het schilderen zijn geprikt.

Het gekke is dat we geen ondertekening hebben gevonden: Cornelis moet toch iets op het paneel hebben gezet voordat hij ging schilderen.

Je denkt dan dat die gaatjes misschien door hem zijn geprikt om ze te gebruiken voor de projectie op zijn paneel van een getekende voorstudie. Ik ben zelf draden gaan spannen – dat was een enorm werk – en die heb ik over het schilderij gelegd om te kijken hoe dat eruit ziet. Maar om dan te gaan tekenen is erg omslachtig omdat je steeds met de draden in de knoop komt. Het is dan logischer om een kwadraatnet te tekenen, maar daarvan hebben we geen sporen gevonden. Mijn theorie is dat die gaatjes zijn gebruikt voor een kwadraatnet om het schilderij te kopiëren, dus nadat Cornelis Anthonisz met het schilderij klaar was.

Ik heb een paar weken over deze restauratie gedaan. In de tussentijd deed ik er ook andere restauraties naast. Bij dit soort werk moet je namelijk af en toe even afstand nemen en heel erg goed kijken wat je doet.'

In het groene bleekveld (midden detail) staat de Engelse Kerk, rechts daarvan staat het Burgerweeshuis. Detail uit *Gezicht in vogelvlucht op Amsterdam*.

DE OUDE KERK

Voor een gereformeerde gelovige die in het midden van de 17de eeuw ter kerke ging, vormde de preek het belangrijkste onderdeel van de dienst. Deze moest stichtelijk en leerzaam zijn en getuigen van zowel de theologische eruditie van de predikant als van diens welsprekendheid. Daarbij diende een aantal regels in acht te worden genomen die voor het spreken in het openbaar belangrijk werden geacht. Zo hoorden gebaren, wisselende gelaatsuitdrukkingen en veranderingen in het stemvolume de inhoud van de boodschap te ondersteunen. In dit opzicht werd de predikant dezelfde maat genomen als de academicus die een openbaar betoog afstak of de acteur die op de planken stond. In de preek werden naast religieuze ook wereldlijke zaken aan de orde gesteld. Er was zelfs ruimte voor kritiek op de actualiteit, op maatschappelijke misstanden of op politieke ontwikkelingen, maar alles met mate.

Hoe het er toe kon gaan, toont het schilderij door Emanuel de Witte, specialist in het afbeelden van kerkinterieurs. Hij legde het interieur van de Oude Kerk vast op het moment dat de dienst is begonnen en koos een standpunt in de zuiderzijbeuk van de kerk ter hoogte van de Sint-Sebastiaankapel. Hij heeft de werkelijke situatie ter plaatse niet geheel correct weergegeven. Zoals wel vaker gebeurde, veroorloofde de kunstenaar zich enkele ingrepen zodat zijn compositie ons een onbelemmerde blik kon bieden op het koororgel en één der ramen in de noordelijke kerkmuur.

Het is niet bekend in wiens opdracht Emanuel de Witte het werk heeft gemaakt. Het zou het echtpaar aan de rechterkant kunnen zijn, dat met de kinderen juist het doek is komen binnenwandelen en door het invallende zonlicht wordt beschenen.

Ook is onbekend hoe en wanneer dit werk in het bezit kwam van de kerkmeesters van de Oude Kerk. Zij hingen het doek in hun vergaderruimte tot het in 1964 als bruikleen verhuisde naar het Amsterdams Historisch Museum. Het museum was toen gehuisvest in het Waaggebouw op de Nieuwmarkt, waarvandaan het schilderij begin jaren '70 verhuisde naar het huidige onderkomen aan de Kalverstraat.

In 2007 droeg de Stichting de Oude Kerk te Amsterdam het schilderij over aan de Staat, i.c. het Intituut Collectie Nederland. Museumbezoekers hebben niets gemerkt van deze verandering: het doek van Emanuel de Witte siert nog steeds de wanden van ons museum, maar tegenwoordig vermeldt het bijschrift een andere bruikleengever.

*Interieur van de Oude Kerk, 1661
Emanuel de Witte (1617-1692)
Olieverf op doek, 101,5 x 121 cm
Bruikleen Instituut Collectie
Nederland
Inv.nr. SB 4929*

Er wordt wel beweerd dat de kerkmeesters het schilderij van de Oude Kerk omstreeks 1667 in eigendom kregen, er is echter geen bewijs voor gevonden. Maar mocht het toch zo zijn, dan vindt de overdracht van dit schilderij dus exact 340 jaar later plaats. Het is zuur voor de Stichting de Oude Kerk zo'n fantastische 17de-eeuwse meester af te moeten staan. Echter de overdracht levert ook iets positiefs op: de Stichting kan nu de laatste restauratiefase starten.

Archeologie

Detail uit de gravure *Gezicht in vogelvlucht op Amsterdam* door Cornelis Anthonisz.

Een deel van het langgerekte profiel haaks op de Spuistraat met ophogingen en mestkuilen uit de 15de en 16de eeuw.

Tijdens het funderingsonderzoek in Hotel Lion op de Leidsekade stuitte men op metselwerk van het 17de-eeuwse bolwerk Sloten.

DE LASTAGE

In 2007 heeft de afdeling Archeologie van het Bureau Monumenten en Archeologie vijf opgravingen en vijftien korte noodonderzoeken uitgevoerd.

Een van deze opgravingslocaties was de Nieuwe Jonkerstraat 4 in de Lastage. De Lastage was in de 16de eeuw een buitenstedelijk gebied met een grote maritieme bedrijvigheid. Ter hoogte van de Nieuwe Jonkerstraat lagen toen vijf lijnbanen. Tijdens de opgraving bleken nog oudere sporen aanwezig te zijn in de vorm van 15de-eeuwse ophogingen. Dit betekent dat het natuurlijke veenlandschap direct buiten de stad al vroeg bouwrijp werd gemaakt. Uit de periode waarin de Lastage werd ingericht zijn enkele loopniveaus van dunne schelplagen teruggevonden die mogelijk aan werkplaatsen toebehoorden. In de loop van de 16de eeuw verschenen de eerste stenen structuren. Hiervan zijn nog twee plavuizenvloertjes aangetroffen. Eind 16de eeuw bleken deze in onbruik geraakt, waarschijnlijk omdat toen de Jonker- en Ridderstraat werden aangelegd. Vervolgens is het terrein gedurende de 17de eeuw volgebouwd. Daarbij is de parcellering ontstaan die tot in de 20ste eeuw vrijwel ongewijzigd bleef. Wel zijn de huizen zelf in die drie eeuwen regelmatig verbouwd, vaak vanwege veranderingen in ruimtegebruik. Zo werd een binnenplaats achter een pandje aan de Ridderstraat, waar in de 18de eeuw twee beerputten lagen, in de daarop volgende eeuw herbestemd tot souterrainwoning met een schouw tegen de zijgevel. Ook de kelders in de naastgelegen panden werden in dezelfde periode bewoonbaar gemaakt. Deze complexe bouwgeschiedenis is nog verder ontrafeld door uit alle bouwfases houtmonsters te nemen voor dendrochronologische dateringen.

WEIDEGEBIED SPUISTRAAT

Vanwege de voorgenomen aanleg van een parkeerkelder en nieuwbouw van een hotel is onderzoek gedaan aan de Spuistraat 256-258. De Spuistraat ontstond in 1867 door demping van de Nieuwezijds Achterburgwal. De gracht werd omstreeks 1385 gegraven en is tot in 1425 de westgrens van de stad geweest. Op de bouwlocatie zijn sporen gevonden van een lage wal en een in het natuurlijk veen gegraven greppel. Op verschillende plaatsen waren mestkuilen zichtbaar. Deze resten bevestigen het historische beeld dat hier tot het begin van de 15de eeuw een weidegebied buiten de stad lag waar mogelijk vee gehouden werd. Naderhand is het terrein opgehoogd voor bebouwing in de 2de helft van de 15de eeuw. In de 19de en 20ste eeuw zijn de resten van deze bebouwing verstoord door de aanleg van kelders.

BOLWERK SLOTEN

Bij twee funderingsonderzoeken aan de Leidsekade zijn onderdelen van het 17de-eeuwse bolwerk Sloten vrijgelegd: onder de achtergevel van Theater Bellevue op Leidsekade 90 kwam een deel van de houten fundering tevoorschijn en bij Hotel Lion op nummer 86 was een muurfragment van ditzelfde bolwerk vrijgegraven. Zowel de aangetroffen constructie van kespen en langshout als het gevonden metselwerk uit orangerode bakstenen met een afmeting van 23 x 11,5-11 x 4 cm van dit bolwerk leek erg op die van het bolwerk Oosterblokhuis, dat in 2005 op het Prof. Tulp plein in kaart was gebracht. Deze overeenkomsten onderstrepen de uniforme aanpak bij de uitvoering van de vestingwerken bij de Vierde Uitleg.

Een blik in de onderzoeksput aan de voet van de Metselaars-toren. De brede gemetselde hoek van oranje baksteen maakte onderdeel uit van de stadsmuur uit 1488.

Een serie pollenbakken is geslagen in een profiel in de bouwput van metrostation Ceintuurbaan.

ONDER DE WAAG

De archeologen waren bij een aantal funderingsonderzoeken in de binnenstad aanwezig, zoals op 19 juni toen het trottoir ter hoogte van de Metselaarstoren van de Waag op de Nieuwmarkt werd verwijderd. Tot 1601 maakte de Waag als Sint-Anthonispoort onderdeel uit van de 15de-eeuwse stadsmuur. In het sonderingsgat konden onderdelen van de fundering van de stadsmuur en van de Metselaarstoren in detail worden vastgelegd. De zware stadsmuur was minimaal 94 cm dik (de buitenzijde was niet vrijgelegd) en opgetrokken uit oranje rode baksteen van 21,5-22 x 10,5 x 5 cm. Zowel de stadsmuur als de toren bleken gefundeerd op een eikenhouten roosterfundering. De aansluiting van de stadmuur op de poort is in 1993 waargenomen bij een eerdere archeologische waarneming. Toen is aangetoond dat de roosterfundering van de stadsmuur en die van het originele poortgebouw met elkaar verbonden waren, en dus in één fase zijn gebouwd.

VER ONDER NAP

De archeologische werkzaamheden rond de bouw van de Noord/Zuidlijn stonden in 2007 vooral in het teken van de verwerking en uitwerking van de vondsten en gegevens van het onderzoek dat in 2005 en 2006 op het Damrak is uitgevoerd. De aanleg van de startschacht op het Damrak is toen tot grote diepte door archeologen gevolgd.

De honderdduizenden vondsten uit het Damrak zijn inmiddels gereinigd, waar nodig geconserveerd en gerubriceerd. Al het vondstmateriaal is reeds summier beschreven in een database en de verdere uitwerking op specialistenniveau is in gang gezet. Zo worden de vele bodemonsters van de vulling van de Amstel en het IJ momenteel beschreven. Onder meer door diatomeeën-onderzoek en pollenanalyse zal meer inzicht moeten worden verkregen in de genese van de Amstel, het IJ en de ontwikkeling van het landschap rondom de vindplaats.

Naast de uitwerking van het vondstmateriaal van het Damrak, is er in 2007 op enkele locaties van het Noord/Zuidlijnproject kleinschalig veldwerk verricht.

Zo zijn de ontgraving van de kruising Nieuwe Leeuwarderweg / Buiksloterringdijk en die van Station Vijzelgracht archeologisch begeleid. Intensiever is de ontgraving voor Station Ceintuurbaan in kaart gebracht. Hier is in verschillende acties de bodemopbouw tot circa 15 meter onder NAP in kaart gebracht. Op deze diepte is sprake van pleistocene afzettingen, die zich hier zo'n 25.000 tot 35.000 jaar geleden hebben gevormd. Alle bodemafzettingen zijn tot deze diepte systematisch bemonsterd. Dit ecologisch/geologisch onderzoek zal in 2008 verder worden voortgezet, tot uiteindelijk een diepte van circa 35 meter onder NAP zal zijn bereikt. Combinatie van de onderzoeksgegevens van Station Ceintuurbaan, Vijzelgracht, Rokin en het Damrak, zal kunnen leiden tot meer inzicht in het landschap, milieu en klimaat ten tijde van het ontstaan van Amsterdam, maar ook van millennia daarvoor.

Voorwerpen die afkomstig zijn uit opgravingen door de afdeling Archeologie van bureau Monumenten en Archeologie vallen onder de verantwoordelijkheid van het Amsterdams Historisch Museum.

Tekst Jerzy Gawronski, hoofd afdeling Archeologie, Bureau Monumenten en Archeologie

Foto's Wiard Krook, bureau Monumenten en Archeologie

Museum Willet-Holthuysen

In de tuin

Op nummer 605 aan de Herengracht is al meer dan een eeuw Museum Willet-Holthuysen gevestigd. Dat het statige grachtenpand in 1896 voor iedereen toegankelijk werd, is te danken aan de laatste bewoonster, Louisa Willet-Holthuysen. Zij liet huis en inboedel na aan de stad met de opdracht er een museum van te maken. Het gebouw had toen al een geschiedenis van drie eeuwen bewoning achter de rug. Tot het legaat Willet-Holthuysen behoorde tevens het achter het huis gelegen koetshuis met paardenstal, beide grenzend aan de Amstelstraat. Tussen woon- en koetshuis lag een kleine, lommerrijke tuin. De bebouwing aan de Amstelstraat werd al snel gesloopt voor het nieuwe Flora Theater dat zijn, in 1902 door brand verwoeste gelijknamige voorganger moest vervangen. Aan deze nieuwbouw werd ook een stuk van de tuin geofferd. In 1929 viel het theater voor de tweede keer ten prooi aan de vlammen. Daarna gebeurde er ruim vier decennia lang niets met de vrijgekomen erven.

In de tweede helft van de jaren '60 van de vorige eeuw verrees naast Willet-Holthuysen een nieuw kantoor van de ABN-Amro. Als compensatie voor de jarenlange overlast die de bouw had veroorzaakt, stelde de bankinstelling het museum in de gelegenheid om een oude wens in vervulling te doen gaan: het opknappen van de museumtuin. Het project werd grondig aangepakt. Er moest een geheel nieuwe tuin komen die zich zou uitstrekken tot aan de Amstelstraat. Gekozen werd voor een ontwerp in vroeg 18de-eeuwse stijl. De tuin werd in 1972 opengesteld voor het publiek.

Meer dan dertig jaar gebruik en veranderingen in de naastgelegen bebouwing maakte het in de afgelopen jaren noodzakelijk om extra onderhoud aan de tuin uit te voeren. Daarbij werd de gelegenheid te baat genomen om in het oorspronkelijke ontwerp enkele veranderingen aan te brengen. In 2007 werd een zeer opvallende wijziging aangebracht met de aanplant van bloemen. Deze ingreep had tot doel om de tot dan toe streng ogende combinatie van grint, gras en de vele donkergroene buxushagen enigszins te verlevendigen door bloemen. Bij het kiezen van de juiste soorten werd een beroep gedaan op Nationaal Museum Paleis Het Loo waar veel kennis aanwezig is over de inrichting van 'historische' tuinen. Om recht te doen aan het vroeg 18de-eeuwse karakter van de Amsterdamse museumtuin moesten de bloemen natuurlijk ook op een historisch verantwoorde wijze worden geplant: in kleine aantallen bijeen, gegroepeerd in geometrische patronen.

De tuin aan de kant van de Amstelstraat, 2007

Vanaf de openstelling in maart 1972 konden wandelaars de nieuwe tuin zowel vanuit het museum als vanuit de Amstelstraat betreden. Al snel werd echter duidelijk dat zich via laatstgenoemde entree een gestaag toenemend aantal ongewenste 'gebruikers' toegang tot de tuin verschaften. De ingang aan de straatzijde werd daarom blijvend afgesloten.

Een blik vanuit de tuinkamer, 2007

In het begin van de jaren '70 van de vorige eeuw maakte landschapsarchitect E. Mos van de gemeentelijke afdeling beplantingen het ontwerp voor de museumtuin in vroeg 18de-eeuwse stijl. Het grootste deel van de ruimte wordt ingenomen door twee langgerekte perken met geometrische figuren, die deels worden gevormd door buxushagen en deels zijn uitgevoerd in rood en wit steengruis. De patronen in beide, door geschoren buxus omgeven perken zijn elkaars spiegelbeeld.

Wonen in stijl

In augustus 2007 is een lang gekoesterde wens in vervulling gegaan: de voorzaal in Museum Willet-Holthuysen is ingericht met alle objecten die het echtpaar Willet ooit voor deze ruimte heeft aangeschaft en die voor een groot deel bij ons in depot worden bewaard. Sinds 1996 kon het publiek in de voorzaal 'work in progress' zien, maar er is in de afgelopen tien jaar veel meer voortgang geboekt dan we daar kunnen tonen. De restaurateurs Paul Born, Jaap Boonstra en Marijke van de Weerd hebben met een legertje stagiair(e)s aan allerlei projecten gewerkt: de gordijnen, het haardstel, meubels, behang, de kroonluchter, het hang- en sluitwerk, zij zijn allemaal onderwerp van studie geweest. Op basis van de uitkomsten is een reconstructie gemaakt van het interieur van de zaal, zoals het er omstreeks 1865 moet hebben uitgezien met behulp van al dan niet gerestaureerde objecten, een enkele 'mock-up' en er waren proeven van reconstructies te zien. De medewerkers en de externe collega's waren enthousiast over het resultaat. Slechts een deel van deze opstelling kan van nu af aan blijven staan: de schilderijen blijven hangen, de gerestaureerde vitrinekasten blijven staan, evenals de penanttafel tussen de ramen, de kroonluchter en natuurlijk de meubels die er tot nu stonden. Gordijnen en tapijt moesten helaas vanwege de lichtproblemen in deze op het zuiden gelegen kamer weer naar het depot, maar we hebben een beeld gekregen van de grandeur van het ensemble dat voor- en balzaal vormen. Stapsgewijs wordt er op deze manier verder gewerkt.

Modeprenten 1790-1890

29 november 2007 tot en met 30 maart 2008

Afgelopen winter kleurden in het sfeervolle Museum Willet-Holthuysen tal van modeprenten de zalen. Deze prenten zijn verzameld door Louisa Willet-Holthuysen (1824-1895), de laatste bewoonster van het dubbele herenhuis aan de gracht en naamgeefster van het museum. Naast modeprenten, zowel prenten in tijdschriften als ook losse, werden er eveneens enkele kostuums en modeaccessoires getoond. Aan de hand van foto's en persoonlijke documenten kon de bezoeker kennismaken met Louisa als liefhebster van modeartikelen. Zij was van jongs af aan geïnteresseerd in mode. Als jongedame reisde zij met haar ouders door Europa, en kreeg ze in Parijs haar eerste modeplaat en een modejournaal van haar vader cadeau. Er zouden nog vele abonnementen volgen. Tijdens langdurige verblijven in Parijs en Brussel kocht zij voor kapitalen aan kleding, stoffen en modeaccessoires zoals mutsen, kant en lint, wellicht geïnspireerd door de prenten. De getoonde objecten, uitsluitend uit eigen collectie, gaven een goed beeld van de smaak van mevrouw Willet-Holthuysen en van haar welgestelde tijdgenoten.

Het eerste tijdschrift dat zich uitsluitend aan mode wijdt, was *Le Cabinet des Modes*, dat voor het eerst in 1785 verscheen. De los bijgevoegde prenten tonen eigentijdse mode. Dat was nieuw: kostuumprenten bestonden weliswaar al langer, maar waren nooit een weergave van het heersende modebeeld. Deze eerste prenten tonen de kleding ten voeten uit en zijn uiterst gedetailleerd. In de boekenverzameling van kunstverzamelaar Abraham Willet (1825-1888), de echtgenoot van Louisa, bevinden zich vier mapjes met zo'n 1140 losse prenten, getiteld: *Costume parisien*, uit de periode 1803/04-1829, die door Louisa zijn verzameld. Deze met de hand ingekleurde gravures - genummerd en gedateerd - werden oorspronkelijk verspreid bij het toonaangevende *Journal des dames et des mode*, dat voor het eerst in de late 18de eeuw werd uitgegeven. Sommige tijdschriften waren ten tijde van de Willets ook in Nederland verkrijgbaar. Naast de losse *Costume parisien*-prenten bevinden zich in de boekenverzameling ook rijk geïllustreerde kostuumboeken, waaronder twee Nederlandstalige.

Samenstelling Annemarie den Dekker

Internationale samenwerking

WORKSHOPS MUSEUMEDUCATIE IN OEKRAÏNE

Sinds 1996 organiseert de Nederlandse Museumvereniging MATRA (Maatschappelijke Transformatie) projecten in recent democratische Midden- en Oost-Europese landen zoals Hongarije, Polen, Rusland en Oekraïne. Opdrachtgever is het Ministerie van Buitenlandse Zaken dat de projecten ook financiert. Het doel van deze museumprojecten is om bestaande museale instellingen te ondersteunen en te versterken in hun rol die ze in de maatschappij spelen. Het kan gaan om een uitwisseling met een museum, het mee organiseren van conferenties of het geven van workshops om de deskundigheid van het museum personeel te vergroten. Van 2006 tot 2008 organiseerde de Museumvereniging verschillende inhoudelijke werkgroepen en cursussen in Oekraïne (Kiev en Lliv). Museumprofessionals uit verschillende Nederlandse musea, waaronder het Amsterdams Historisch Museum, begeleiden cursussen. De thema's van de trainingen in 2007 waren 'management' (cursusleiders: Herman Aarts, Stedelijk Museum Zwolle en Judikje Kiers, Museum Ons' Lieve Heer op Solder) en 'museumeducatie' (cursusleiders: Anneke van de Kieft, Amsterdams Historisch Museum en Diana Timmer, Haags Historisch Museum). De Oekraïense organisatiegroep benadert musea in Oekraïne die zich kunnen aanmelden voor de workshops. Hiervoor is grote belangstelling. Tien musea, met elk twee medewerkers, volgen de workshops. Er is altijd een tolk nodig, want veel deelnemers spreken geen of weinig Engels.

Het belangrijkste doel van de vijfdaagse cursus Museumeducatie is om mensen te inspireren en kennis te laten maken met vormen van Nederlandse museumeducatie. We laten veel voorbeelden zien waaruit blijkt dat het vooral om creativiteit gaat en niet zozeer om geld. Maar niet minder belangrijk is de uitwisseling van ideeën, problemen en praktijkvoorbeelden van de deelnemers onderling.

In het begin van de week steken we veel energie in het creëren van een informele sfeer. Kennismaking door middel van 'Speed daten' is inmiddels al gangbaar. Educatief medewerkers uit de Midden- en Oost-Europese zijn gewend om veel te luisteren naar mensen die komen vertellen wat goed en slecht is. In onze cursus werken we vooral in de vorm van workshops, met veel verschillende werkvormen. Halverwege de workshop krijgen de deelnemers een opdracht om in kleine groepjes ideeën te ontwikkelen voor een onderwijsprogramma of een familieprogramma en tegen die tijd heeft iedereen er plezier in om met elkaar aan de slag te gaan.

Naast informatie over interactieve programma's voor onderwijs en families met kinderen kent het programma nog een groot aantal andere thema's, zoals kennis van verschillende doelgroepen, hands-on activiteiten in een tentoonstelling, tentoonstellingsanalyse, op het onderwijs gerichte public relations of educatieve teksten schrijven. Uit de evaluaties komt altijd naar voren dat we er heel goed in slagen om onze doelstelling (inspiratie en kennis overbrengen) te verwezenlijken. De deelnemers vinden de sfeer tijdens de workshop heel fijn en zij vinden het inspirerend om kennis te maken met nieuwe didactische vormen. Ook het onderscheiden van verschillende publieksgroepen, waar je programma's op af kunt stemmen, is voor hen nieuwe kennis. Inmiddels horen we dat een deel van de nieuw verworven kennis wordt toegepast in verschillende musea.

Foto's door de aanwezigen.

MEDEWERKERS AMSTERDAMS HISTORISCH MUSEUM 2007

Medewerkers die staan, bovenste rij van links naar rechts:

Ruud Ruhé, Gerard Relyveld, Marco Bawir, Beatrice Camenen, Jaap Boonstra, Peter Jacobs, Ernst Ankersmit, Stan Schaap, Frans Oehlen, Ellen van de Laar, Gerrie Knuver, Vanessa Vroon, Jolanda Minkjan.

Rij daaronder van links naar rechts:

Inge Jolijn Schoone, Suzette van't Hof, Marijke Oosterbroek, Hans Koppens, Menno Schrap, Frans Jeaqx, Pauline Kruseman, Lucie Snoeker, Marjan Krabben, Marjolein Hennevanger, Nadine Vriend, Marianne Jonker, Hanna Schouwenberg, Rob Bontjes, Kim de Groote.

Rij daaronder van links naar rechts:

Mariëlle van Veen, Zakia Boucetta, Celine van Dulken, Annemarie de Wildt, Ton Wielinga, Monique Vermeulen, Zbigniew Dowgwillo, Joyce Edwards, Rien den Hollander, Fleur de Bruyn, Ciska Foukema Wurfain, Judith van Gent, Nel Klaversma, Gonnies Tuinhout, Jan Borman.

Medewerkers die zitten van links naar rechts:

Nasser Heni, Mila Ernst, Seyit Sahin, Rob Pical, Charmain Orie, Marijke van de Weerd, Gusta Reichwein, Lizzy Ondaatje, Cindy Zalm, Anneke Sesig, Elvire Jansen, Astrid Fiddelers, Berna Copray, Bianca Schrauwen, Janet Jagnarain, Tanja Gertsberger.

Medewerkers die op de grond zitten van links naar rechts:

Bert Vreeken, Anneke van Kieft, Paul Born, Nobert Middelkoop, Jonna Hietkamp, Maarten Jansen, Gonnies Spoor.

Bijlagen

BEZOEKERSAANTALLEN

- ¹ Hoog bezoekersaantal i.v.m. succesvolle tentoonstelling *Breitners Amsterdam*.
- ² Hoog bezoekersaantal i.v.m. succesvolle tentoonstelling *Anne Frank, haar leven in brieven en Geef mij maar Amsterdam*.
- ³ Hoog bezoekersaantal i.v.m. succesvolle tentoonstellingen *Geef mij maar Amsterdam* en *Modepaleizen*.
- ⁴ De telling van de Schuttersgalerij heeft in 2004 soms gehaperd.

AMSTERDAMS HISTORISCH MUSEUM

	2003	2004	2005	2006	2007
Betalend	49.152	59.692	69.124	86.386	81.020
MJK	33.144	53.090	34.103	38.617	44.163
Korting	62.736	70.150	53.978	54.854	58.959
School	9.752	17.132	20.768	22.505	18.644
Totaal	154.784	200.064 ¹	177.973	202.362 ²	202.786 ³

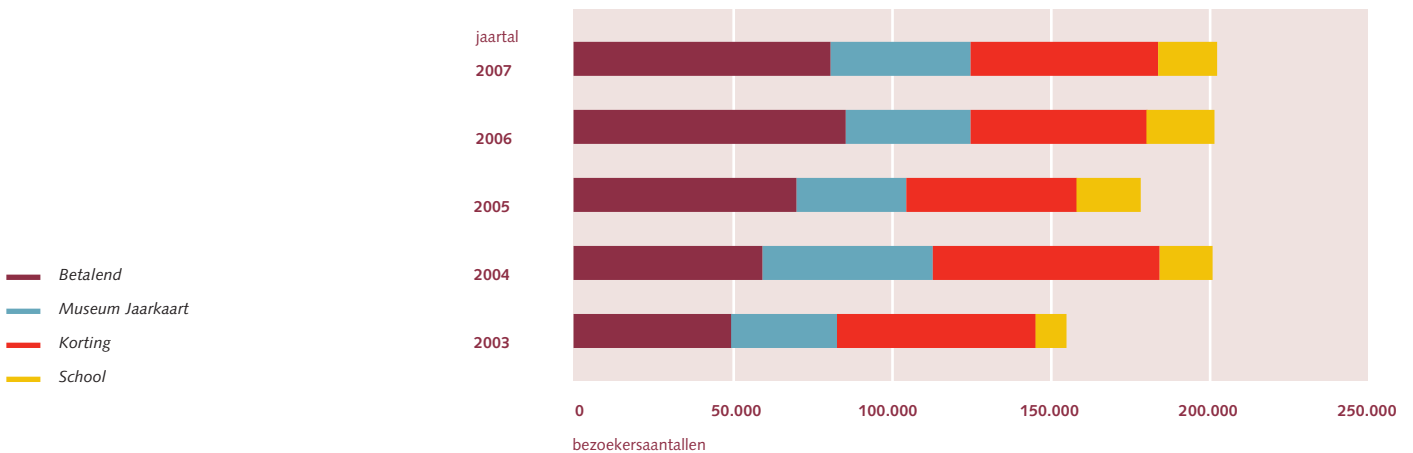
MUSEUM WILLET-HOLTHUYSEN

	2003	2004	2005	2006	2007
Betalend	19.994	19.994	23.013	24.397	21.417
MJK	8.383	9.226	11.554	8.196	8.312
Korting	22.040	18.944	17.534	16.070	15.087
School	1.391	2.069	1.301	2.099	2.004
Totaal	51.808	50.233	53.402	50.762	46.820

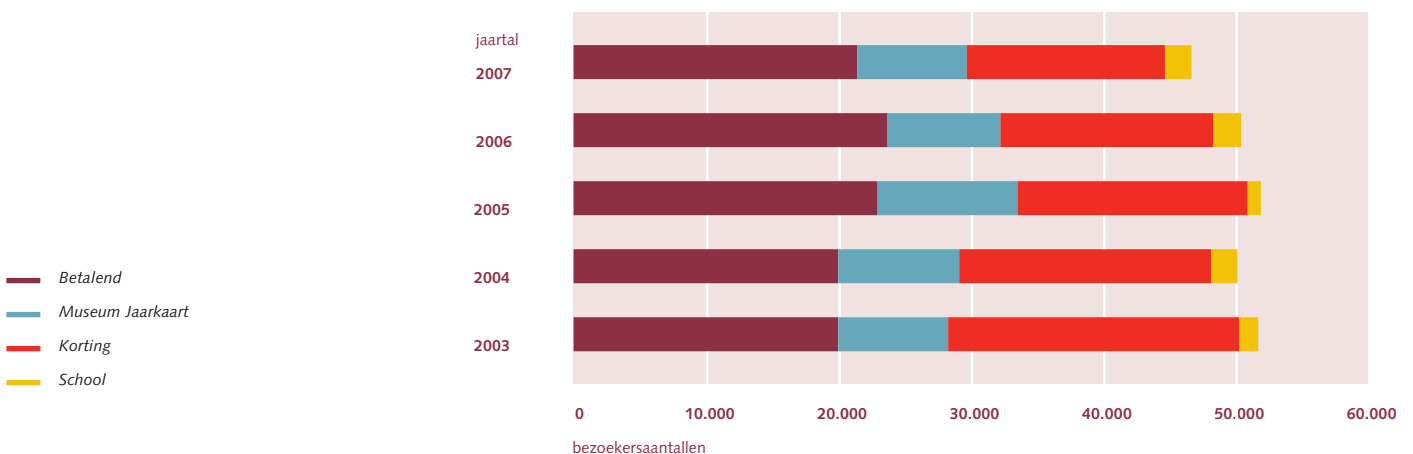
SCHUTTERS GALERIJ

	2003	2004	2005	2006	2007
Totaal	271.800	219.934 ⁴	304.773	370.337	405.488

AMSTERDAMS HISTORISCH MUSEUM

MUSEUM WILLET-HOLTHUYSEN

GROEPSGEGEVENS

AMSTERDAMS HISTORISCH MUSEUM EN MUSEUM WILLET-HOLTHUYSEN

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Basis-/Speciaal onderwijs	150	100	184	475	723	653	560
Voortgezet onderwijs	255	250	290	355	307	413	324
MBO	2	11	20	14	40	16	19
HBO	9	35	16	30	38	62	50
Universiteit	41	31	48	47	66	95	39
Onderwijs voor volwassenen	37	46	53	77	77	157	161
Diversen	260	467	487	535	492	369	240
Totaal	767 ¹	940	1.098	1.533	1.743	1.765	1.393 ²
<i>Groepen o.l.v. een museumdocent</i>	422	456	606	635	1.059	1.146	1.026

¹ In 2001 zijn de zalen 4 t/m 10 in het Amsterdams Historisch Museum i.v.m. renovatie van juli t/m december gesloten geweest.

² Door werkzaamheden aan de zalen van de vaste opstelling in het AHM en WH in de 2e helft van het jaar waren educatieve programma's zeer beperkt uitvoerbaar.

GROEPSBEZOEK

AMSTERDAMS HISTORISCH MUSEUM

MUSEUM WILLET-HOLTHUYSEN

	2006	2007	2006	2007
Basis-/Speciaal onderwijs	535	517	118	43
Voortgezet onderwijs	411	303	2	21
MBO	14	18	2	1
HBO	61	48	1	2
Universiteit	93	38	2	1
Onderwijs voor volwassenen	157	152	0	9
Diversen	300	201	69	39
Totaal aantal educatieve groepen	1.571	1.277	194	116

TENTOONSTELLINGEN IN 2008

IN HET AMSTERDAMS HISTORISCH MUSEUM:

Amsterdam & de Oranjes

1 maart tot en met 31 augustus 2008

Amsterdam & de Oranjes geeft een overzicht van de eeuwenoude relatie tussen Amsterdam en de Oranjes. De verhouding tussen Amsterdammers en de familie Oranje-Nassau is er een van uitersten. Naast warme Oranjeliefde is er in Amsterdam ook altijd een republikeinse onderstroom geweest. Soms laaide de passie op en soms was er weerstand. Aan de hand van historische gebeurtenissen en vele bijzondere objecten die de relatie tussen de stad en de Oranjes maken de bezoekers kennis met de hoofdrolspelers van de tentoonstelling. Een van de pronkstukken van de tentoonstelling is de 'Amsterdamse wieg'. Dit was een geschenk van de vrouwen en meisjes van Amsterdam bij de geboorte van prinses Juliana in 1909. Vele leden van het Koninklijk Huis hebben in deze wieg gelegen. *Amsterdam & de Oranjes* schenkt ook aandacht aan de relatie tussen Amsterdam, Oranje en het koloniale verleden. Het koningshuis heeft altijd een speciale band gehad met de (voormalige) koloniën Suriname en Nederlands-Indië. Tot slot worden in de tentoonstelling de Amsterdammers zelf aan het woord gelaten. Hierin onder meer aandacht voor bijzondere ontmoetingen van enkele Amsterdammers met de koningin. De tentoonstelling is opgedragen aan Koningin Beatrix die dit jaar haar 70ste verjaardag viert. *Amsterdam & de Oranjes* is op 29 februari officieel geopend door Koningin Beatrix.

Koningin Beatrix met Annemarie de Wildt en Pauline Kruseman bij de opening van de tentoonstelling *Amsterdam & de Oranjes*

IN MUSEUM WILLET-HOLTHUYSEN:

Waaierende charme

6 juni tot en met 5 oktober 2008

Amsterdam is zo'n anderhalve eeuw lang, van 1682 tot 1832, in Nederland het belangrijkste centrum van waaierfabrikatie geweest. Het waaierende attribuut was een 'must' voor dames tijdens visites, schouwburgbezoek of kerkgang. Hoe fraaier beschilderd of bedrukt, hoe hoger de status van de dame. De broze, eeuwenoude kunstwerkjes die worden tentoongesteld, komen uit de verzameling van het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap en zijn in het verleden verzameld door mej.dr. I.H. van Eeghen.

Uitreiking bijdragen BankGiroLoterij. V.l.n.r. Lizzy Ondaatje (AHM), Lucie Snoeker (AHM), Ellen Damsma (Managing Director Goede Doelen Loterijen), Pauline Kruseman (AHM) en Björn Stenvers (AHM).

BESTUUR VAN DE STICHTING GENOOTSCHAP AMSTERDAMS HISTORISCH MUSEUM

De Stichting Genootschap Amsterdams Historisch Museum heeft ten doel de belangen van het Amsterdams Historisch Museum te bevorderen in de meest uitgebreide zin van het woord.

Mr. R.J. graaf Schimmelpennick, voorzitter
G.J.A. van der Lugt, vicevoorzitter
Mr. Chr.P. van Eeghen, secretaris/penningmeester
Mr. G.W. baron van der Feltz
Mr. W.F.C. Stevens
Drs. Ed. van Thijn
Mr. J.Ch.L. Kuiper
Prof. dr. P. de Rooij

LEDEN VAN HET GENOOTSCHAP AMSTERDAMS HISTORISCH MUSEUM IN 2007

Het museum beoogt met Het Genootschap het Amsterdamse bedrijfsleven te betrekken bij het vergroten van het maatschappelijk draagvlak van het museum en tevens extra inkomsten te verwerven teneinde de museale activiteiten van het museum uit te kunnen breiden.

ABN AMRO Bank N.V.	Koninklijke Fabrieken
Accenture	Posthumus BV
ACAM Accountancy & Advies	Koninklijke Luchtvaart Maatschappij NV
AON Groep Nederland BV	Koninklijke Philips Electronics N.V.
Bank Insinger de Beaufort N.V.	Koopmans' Drukkerij BV
Bos Management	KPMG
Bouw- en Aanneming-mij. Derksen & Singerling B.V.	Kroonenberg Groep
Breedveld en Schröder BV	Van Lanschot Bankiers
Delta Lloyd Verzekeringen NV	Motivaction
B.A. van Doorn & Comp.	Mulder Schilders BV
EBW Installatietechnieken	N.V. NUON Holding
Ernst & Young	De Nederlandsche Bank N.V.
Galjema B.V. Technisch Adviesbureau	Oranje-Nassau Groep BV
Heineken Nederland B.V.	Randstad
Hillen & Roosen B.V.	Reinders Schilderwerken BV
Hotel NH Barbizon Palace	Rijnja Repro BV
Houthoff Buruma	Sargentini B.V.
ING Bank	Sofitel The Grand Amsterdam
Ispa Plastics	Spirit
Kas Bank	Ubachs Interieurbouw BV
	bv VechtMetaal
	Ymere

Annual Report Summary

SUCCESSFUL EXHIBITIONS

With more than 202,000 visitors the Amsterdam Historical Museum was one of the top ten most popular museums in the Netherlands in 2007. The exhibitions *Singing in Amsterdam* (October 2006-March 2007) and *Fashion Palaces 1880-1960* (April-August 2007) brought back many memories, partly because of the personal stories they included. Both exhibitions attracted large numbers of visitors and were highly praised.

The exhibition about fashion palaces featured several chic fashion houses that opened in Amsterdam at the end of the 19th century, a period of great prosperity for the city. The population grew at a rapid tempo, as did the city itself, and the mediaeval heart and 17th-century area of the city became more business oriented and everything was on an increasingly bigger scale. With the fashion houses and department stores in Paris and London as examples, de Bijenkorf, Hirsch & Cie, which already existed in Brussels, and other businesses sprang up in the centre of the city. These buildings were of a size virtually unknown until then in Amsterdam and which only the Royal Palace on Dam Square could surpass. The elite, previously dependent on Paris, Brussels and London for the fashions of the day, immediately welcomed these fashion houses with open arms.

The exhibition recreated a world of luxury: you could stroll past the huge shop windows and gaze in wonder at the sumptuous clothes. The historic interior of the leading menswear shop Domhoff was also on display.

In the permanent exhibition a spectacular refurbishment of the first room of the museum was realized in 2007. Visitors are now taken on a flying visit of the history of Amsterdam. More than 55 display cases with a wide range of objects and a 13-meter long multimedia presentation prepare the public to experience the history of Amsterdam. The new design of this introductory room is stunning. Another room in the permanent exhibition has also been given a completely new look – in room 12 visitors experience that Amsterdam and Amsterdammers were certainly not boring in the 18th century, as is often thought.

Particularly special was the visit of Queen Elizabeth and Prince Philip to the modest exhibition in the museum about the English Reformed Church in the nearby Begijnhof, on the occasion of the 400th anniversary of the founding of the church. Queen Beatrix accompanied the royal couple.

One visitor to the museum wrote in the guest book, *As world travellers we have visited many museums and galleries – yours is definitely one of the best.* This is certainly a splendid compliment from someone who had already seen so much elsewhere.

BEHIND THE SCENES

A new depository is being built that will be finished in 2010 and in 2007 preparations for moving the collection of 65,000 objects began. Planned and supervised by museum staff and work-placement students, the project will be realized with the help of many enthusiastic volunteers and trainees employed by the art-transport company Gerlach. The initial work was done in the temporary exhibition building, the only building that could provide the necessary space. A photo studio was set up in the temporary exhibition building to take photographs of the objects when necessary.

**The osteology lesson of
Dr Sebastiaen Egbertsz**

Nicolaes Eliasz Pickenoy (1591-1653)
Oil on canvas, 135 x 186 cm
Inv.nr. SA 7352

English pirate returns with Dutch masters was the headline of an article in the Guardian of 28 February 2007. An Englishman who met a sticky end abroad four centuries ago will have a homecoming of sorts this year. The National Gallery's summer blockbuster, Dutch Portraits in the Age of Rembrandt and Franz Hals, will include the image of a skeleton pored over by surgeons. The skeleton is that of an unknown pirate, who was caught, executed and donated to Dutch science in 1615. He would have been hauled out again and again, said gallery curator Betsy Wieseman, because the line on his skull shows his skull was opened repeatedly.

STUNNING OBJECTS ON LOAN

No less than 130 of the most beautiful items in our special collection of Dutch porcelain were loaned in 2007 to the Keramiekmuseum Prinsessehof in Leeuwarden, in the northern province of Friesland, for the exhibition *Pretty Dutch* about 18th-century Dutch porcelain. Dutch porcelain is not as well known as, for example, German Meissen porcelain but this is totally unjustified. The painting of Dutch porcelain in particular is of the highest standard that is seldom equalled anywhere else in the world (see pages 26-27).

Various art objects, such as a 17th-century marble bust of Lopez Suasso and his painted portrait, a few prints and a drawing were loaned to the Musée d'art et d'Histoire du Judaïsme in Paris for the exhibition *Rembrandt and the New Jerusalem*. The painting *Bird's-eye view of Amsterdam* by Jan Micker (1598-1664) was flown to Chicago for the exhibition *Finding Our Place in the World* in the Field Museum. Another *Bird's-eye view of Amsterdam* stayed closer to home. This panel painted by Cornelis Anthonisz in 1538 graced the opening exhibition, *Het Aanzien van Amsterdam* ('Aspects of Amsterdam'), in the new accommodation of the city archives, the Amsterdamse Stadsarchief. To protect the oldest map of the city of Amsterdam, it had never been lent out before, so this was a unique occurrence. The painting was specially restored for the exhibition (see pages 34-36).

In England people were evidently pleased that permission was given to lend *The osteology lesson of Dr Sebastiaen Egbertsz* by Nicolaes Pickenoy to the National Gallery in London, as both the Guardian and the Independent newspapers paid attention to this.

COLOFON

uitgave Amsterdams Historisch Museum 2008
samenvatting en redactie Hinke Wiggers en Pauline Kruseman
bijdragen Annemarie den Dekker, Jerzy Gawronski, Huub Glerum, Suzette van 't Hof, Anneke van de Kieft, Kathrin Kirsch, Gusta Reichwein, Lucie Snoeker en Bert Vreeken
grafische vormgeving Ellen van Diek, www.neondesign.nl
foto's Monique Vermeulen © Amsterdams Historisch Museum, tenzij anders vermeld
vertaling annual report summary Jean Vaughan, Amsterdam
lithografie MediaTrafficPress, Amsterdam
druk Koopmans' drukkerij BV, Hoorn
papier Dit jaarverslag is gedrukt op tom&otto silk, chloorarm papier

AMSTERDAMS HISTORISCH MUSEUM

bezoekadressen Kalverstraat 92, Nieuwezijds Voorburgwal 357, Sint-Luciënsteeg 27
openingstijden maandag t/m vrijdag 10.00-17.00 uur, zaterdag en zondag 11.00-17.00 uur
(1 januari, 30 april en 25 december gesloten)
openbaar vervoer tramlijnen 1, 2, 4, 5, 9, 14, 16, 24, 25, halte Spui
postadres Postbus 3302, 1001 AC Amsterdam
telefoon (020) 5231822
fax (020) 6207789
e-mail info@ahm.amsterdam.nl
internet www.ahm.nl

MUSEUM WILLET-HOLTHUYSEN

bezoekadres Herengracht 605
openingstijden maandag t/m vrijdag 10.00-17.00 uur, zaterdag en zondag 11.00-17.00 uur
(1 januari, 30 april en 25 december gesloten)
openbaar vervoer tramlijnen 4, 9, 14, halte Rembrandtplein, metrohalte Waterlooplein
postadres Postbus 3302, 1001 AC Amsterdam
telefoon (020) 5231822
fax (020) 6207789
e-mail info@ahm.amsterdam.nl
internet www.willetholthuysen.nl

Sinds 2007 is het museum beneficiënt.